

2.....*Hüccet'ül İslam ve'l Müslimin Hacı Şeyh Muhsin Kiraatî*

Nur Tefsiri

Hüccet'ül-İslam ve'l-Müslimin
Hacı Şeyh Muhsin
KIRAATİ

4. Cilt

Çeviri: Kadri ÇELİK

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Yayımcının Notu

İmam Humeyni'nin (r.a) önderliğinde gerçekleşen İran İslam devrimi, Müslüman halkın katılımı ve devrim öncesi ve sonrası şehitlerin sergilediği mücadele İslam kültürünün ve özellikle de Kur'an-ı Kerim'in yayılmasına ve genişlemesine büyük bir katkısı olmuştur. Bu bağlamda ilmiye havzalarının, sorumluluğunun bilincinde olan büyük bilginleri, dini tebliğ etme amacına uygun kitaplar yazarak bu konuda çok etkili adımlar atmışlardır. Elinizdeki on iki ciltlik Nur Tefsiri'nin dördüncü cildi olan kitap, Kur'an'ın terk edilmediğini göstermek ve de ilahi kelâmın insan terbiye eden mesajlarını ortaya koyabilmek için akıcı bir kalem ve yeni bir metotla Hüccet'ül-İslam ve'l-Müslimin Muhsin kıraati tarafından yazılmış bir eserdir ve de 1997 yılında İran İslam Cumhuriyeti tarafından yılın kitabı olarak seçilmiştir. Bu tefsirin ilk ciltlerinin basılmasıyla ilmi havzalardaki ve üniversitedeki bilgin ve erdemli kimseler tarafından bir çok görüş ve öneriler ortaya konmuştur ve bu da toplumun kültürel ke-

siminin Kur'an-ı Kerim'in kavramlarını bu metotla öğrenmeye olan ilgisini ve teveccühünü göstermektedir.

Şimdi Nur tefsirinin çalışma ve hazırlanma sürecini özetle aktaralım. Zira bu süreç, genç talebelerin tefsir çalışmalarında kendilerine yardımcı olabilecek çok önemli boyutlara sahiptir.

Çalışma metodu

Eski ve çağdaş Ehl-i Sünnet ve Şia müfessirlerinin muteber olan en az on iki eseri seçildikten sonra, birkaç erdemli araştırmacı, bu eserleri inceleyerek önemli gördükleri konuları ve tefsir hakkındaki görüşlerini not almakta ve bunu yazılı olarak yazara takdim etmektedirler. Yazar da bu konuları inceleyerek araştırma ve incelemeye koyulmakta ve toplumun dini ihtiyaçları doğrultusunda Kur'an kavramlarını öğrenmeye susamış olan günümüz nesli için, ayetin nükteleri ve verdiği mesajları oldukça akıcı ve sade bir kalemle okuyucuya sunmaktadır. Elbette bazı hususlarda aldığı notları ilmi havzalardaki bazı büyük şahsiyetlerle görüşmekte, müzakere etmektedir. Bu yazılar önce “Aine-i Vahiy” adlı radyo programında dinleyicilere sunulmakta, sonra gözden geçirilmekte ve baskıdan önce bir defa daha bizzat yazar tarafından kontrol edilmektedir.

Sunuş Metodu

Her ayetin konuları beş formda sunulmaktadır:

1-Ayetin metni Osman Taha'nın hattıyla ve tam olarak harekelendirilmiş bir şekilde yazılmış ve gözden geçirilmiştir.

2-Her ayetin tercümesi, grup şeklinde muhterem yazarın gözetiminde ve mevcut olan en iyi tercümelerden (en az altı mealinden) istifade edilmekte, akıcı olsun diye de gerekli görülen bilgiler ise parantez içinde verilmektedir

3-Her Kur'an mealinden sonra nükteler başlığı altında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

a-Ayetin zor olan kelimelerinin tercümesi ve köklerinin beyanı

b-Ayetin anlaşılmasında anahtar rolüne sahip olan nüzul sebebinin beyanı

c-Kur'an'ın konulu anlayışında çok önemli bir role sahip olan ilgili ayetlerin beyanı

d-Ayet ile ilgili rivayetlerin beyanı; elbette bu bölümde rivayetlerin çok olması hasebiyle sadece birkaç örnek vermekle yetinilmiştir.

e-Ayetin anlamının daha iyi anlaşılması için gerekli bir takım bilgilerin beyanı

f-Bazı sorular sormak ve bunları cevaplandırmak

4-Nükteler bölümünden sonra da "Mesajlar" başlığı altında bir bölüm yer almaktadır ki yazarın tefsirden asıl maksadı da aslında bu bölümdür ve yazar bu vesileyle Kur'an-ı Kerim'in bütün asırlarda ve bütün genç nesillerin hayatını kuşattığını göstermek istemektedir. Elbette yazarın her mesajın sonunda yer aldığı notların kaynakları da şu temele dayanmaktadır:

6.....*Hüccet'ül İslam ve'l Müslimin Hacı Şeyh Muhsin Kiraatî*

a-Her ayetin kelimeleri

b-Birkaç kelimedden oluşan cümlelerin terkibi

c-Ayetin başı ve sonu arasındaki ilişki

d-Her ayetin ,önceki ayetlerle ilişkisi

5-Ayetlerin rivayetlerin ve tefsir kitaplarının özetle kaynaklarını gösteren dipnotlar. Aynı şekilde nükteler ve mesajlar kalıbına uymayan ayet ile ilgili çeşitli hususlar da dipnotta zikredilmiştir.

Gerekli Açıklamalar

1-Bazen bir ayetin nükteler ve mesajlarının sayısı birden fazla olmadığı halde, işin formunu korumak için yine de mesajlar ve nükteler şeklinde beyan edilmiştir.

2-Tefsir kitapları hakkında ayetin altında o tefsirin konularının sunulmasının amaçlandığı her yerde, söz konusu tefsirin cilt ve sayfa adresi zikredilmemiştir.

Değerli Yardımcılar

Son olarak tefsirleri inceleme hususunda büyük zahmetlere katlanan Seyyid Cevad Beheştî, Mahmud Mütevessil, Rehmetullah Ca'ferî ve Hasan Dehşîrî'ye ve bu cildin nihai edit ve karşılaştırmasında büyük katkısı bulunan Ali Muhammed Mütevessilî'ye samimi bir şekilde teşekkürlerimizi sunarız.

Aynı şekilde söylemek gerekir ki adı geçen ilke ve kaideyi koruma ve dizgi hatalarını düzeltme hususunda gösterilen bütün çabalara rağmen, bu tefsirin sunulmasında bir takım eksiklikler ve noksanlıklar mutlaka vardır.

Geçmişte olduğu gibi şimdi de değerli okuyucuların, muhabbet ifadesi olarak görüş ve önerilerini Tahran, P.K. 14185/586 adresine göndererek kitabın sonraki baskılarında uygun görülen hususların düzeltilmesi ve kitabın daha da güzelleştirilmesi hususunda yardımcı olacaklarını ümit ederek kendilerine teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

*Merkez-i Ferhengi-i Dersha-i ez Kur'an
(Kur'an'dan Dersler Kültür Merkezi)*

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Önsöz

Hamd alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. Allah'ın rahmeti efendimiz Hz. Muhammed'e ve masum Ehl-i Beyt'ine olsun.

İlmiye havzalarında yüksek tahsilimi yaptıktan sonra Kur'an'la daha fazla düşüncesine kapıldım. Bazı dostlarımla tefsir çalışmaları yapıyor, her birimiz bir tefsiri inceleyerek birlikte müzakere ve münazara ediyorduk. Bu-

radaki çalışmalarımızın özetini not alıyordum. Bu çalışmam birkaç cüze kadar bu minval üzere devam etti.

O esnada Ayetullah Mekarim Şirazi'nin bir grup alimle ortak bir tefsir yazmak istediğini duydum. Ayetullah Mekarim Şirazi, benim aldığım bu tefsir notlarım gördüler, beğendiler ve böylece ben de o gruba katıldım.

27 ciltlik Tefsir-i Numune tam 15 yıl sürdü; şimdiye kadar bir çok baskı yapmış ve bir çok dile tercüme edilmiştir. Bu tefsirin daha yarısı bitmişti ki İmam Humeyni önderliğinde İran İslam Devrimi gerçekleşti. Ben o ilk yıllarda Merhum Allame Şehit Mütahhari'nin emriyle televizyon çalışmalarımı başlattım ve bugün tam 19 yıldır televizyonda "Kur'an Dersleri" adı altında her Cuma akşamı program yapıyorum. Elbette Tefsir-i Numune'nin sonuna kadar da işbirliğimiz devam etti ve bu arada halkın genelinin anlayacağı bir dille radyoda tefsir dersleri vermeye başladım. Bu işte Tefsir-i Numune'nin yanı sıra ondan fazla tefsirden de notlar aldım. Tam 8 yıldır haftada bir gün, Ramazan aylarında ise her gün radyoda "Aine-i Vahiy" (Vahiy aynası) adında yaptığım program devam etmektedir

Defalarca radyoda verdiğim tefsir derslerimi kitaplaştırmamı istediler. Bunun üzerine yazdıklarımı Ayetullah Hacı Seyyid Mehdi Ruhani ve Ayetullah Misbah Yezdi'ye okudum. Böylece Kur'an'ı tefsir metoduma ve algılayış biçimime olan güvenim arttı ve notlarımı yeniden yazmaları için Hüccet'ül İslam Muhammediyan ve Muhaddisi'ye verdim. Yazıldıktan sonra da Ayetullah

Ustadî'nin gözetiminde basılması ve okuyuculara takdimi için "Derrah-i Hak Müessesesi"ne verdim.

Yardımcılar

Kur'an'ın ilk dört cüzünde Hücet'ül-İslam Dehşiri ve Caferi tefsirleri araştırma noktasında bana yardımcı oldular.

Beşinci cüzünden onaltıncı cüzüne kadar da Hücet'ül İslam Seyyid Cevad Beheştî ve Şeyh Mahmud Mutevessil beyler bu işte bana yardımcı oldular.

Bu Tefsirin Özellikleri

1- Bu tefsirde sadece belli bir grubun anlayabildiği teknik, edebi, fıkhi, kelami ve felsefî kavramlardan kaçınılmış, Kur'an'dan sadece dünya dillerine tercüme edilebilecek ve bir işaret ve mesaj olabilecek derslere yer verilmiştir.

2- Bu tefsirde rey üzere tefsirden kaçınılmış, sadece Kur'an'ın metninden ve Peygamber'in (s.a.a) Ehl-i Beyt'inden menkul hadislerden istifade edilmiştir.

3- Çoğu mesaj ve nükteler muteber Şii ve Sünnî tefsirlerinden istifade edilmiş, bazen de değerli yardımcıların veya kendimin uygun gördüğü nüktelere yer almıştır.

Allah'tan hepimize ihlas; düşünce, amel, tebliğ ve Kur'anî ilimleri yayma başarısını ve bu kutsal işi bitirmeyi nasip buyurmasını ve Kur'an'ı dünya, berzah ve kıyamette bizlere bir nur kılmasını dilerim.

Halkımızdan da Kur'an'ın sadece tilavet, tecvid ve tertili ile yetinmemesini, asıl olarak Kur'an'la amel ve Kur'an'ı düşünme konusuna önem vermesini istiyorum.

Alimlerden de tebliğ ve tedrislerinde Kur'an'a özel bir teveccüh göstermelerini ve ilmi/kültürel merkezlerde, cami ve medreselerde, Kur'an-ı Kerim'in tefsir derslerini düzenlemelerini istiyorum.

Beni İslam, Kur'an ve Peygamber'in Ehl-i Beyti'yle tanıştıran herkese teşekkür ediyorum ve onlara için; özellikle de üstatlarım, babam ve annem için Mennan olan Allah'tan hayırlı mükafatlar diliyorum.

Bu tefsirin telifi, baskısı, editörlüğü ve yayınlanması konusunda yardım edenlere ve bu işin en güzel şekilde bitmesi için faydalı ve olumlu birtakım öneri veya eleştirilerini esirgemeyen herkese teşekkür ediyorum.

Muhsin Kıraatî

(H. Ş. 03. 08. 1374

(H. K. 29 5. 1415)

(M. 25. 10. 1995)

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Yazar'ın Önsözü

Tefsir-i Nur'un birinci cildinin, birinci baskısı, merkezi ferhengi-i dershayi ez Kur'an tarafından gerçekleştirildiği 2000 yılında bu cildi yeniden gözden geçirdim. Bir takım konuları tefsirden çıkardım veya gerekli düzeltmelerde bulundum ve Allah'ın izniyle aklıma gelen veya rahnama tefsirinden istifade ettiğim bir takım yeni konuları da önceki konulara ekledim.

Bir an düşünceye daldım, iki yıl sonra kendi elimle değiştirdiğim bir yazı eğer kıyamete varır, Allah'ın veli kulları melekleri ve hepsinden de öte Allah'ın huzuruna varacak olursa, kim bilir ne kadar değişiklik gerçekleşecektir. Üstelik bu düzeltmeler ve değişiklikler işin aslının riya, kendini beğenmişlik ve gösteriş gibi amellerle iptal edilmediği takdirde faydalı olacaktır.

Velhasıl bir çok zahmetler çektim. Ama hatta bu tefsirin bir sayfasını dahi kıyamet günü kurtuluşuma neden olup olmayacağını bilemiyorum. Elbette Kur'an nurdur, noksanlık bizim işimizden ve yazılarımızdan kaynaklanmaktadır. Velhasıl Allah'ın lütfüyle, gülistanda toprak güle dönüştüğü gibi Kur'an'ın nurani ayetleri sayesinde yazılarımızın da nura dönüşeceğini ümit etmekteyiz. Amin...

Muhsin Kırati

12.....Hüccet'ül İslam ve'l Müslimin Hacı Şeyh Muhsin Kiraatî

6/4/1378

27/6/1999

A'raf Suresi

Sure: 7

Cüz: 8-9

Ayetler: 206

A'raf Suresinin Siması

Bu sure, 206 ayete sahiptir ve mekki olan surelerdendir. Bu surede A'raf ashabı ve A'raf kıssasından (46 ve

48. ayetler) söz edilmektedir. Bu yüzden de A'raf olarak adlandırılmıştır. Bu sure, mukattaa harfleriyle başlayan üçüncü suredir ve Kur'an'ın secdeli surelerinden ilk sure sayılmaktadır. Bu surenin son ayetinde müstehap secde yer almıştır.

Kur'an'ın 114 suresinden 86 suresi Mekke'de nazil olmuştur. Bu sureler genellikle temel inançlar, şirk ile savaşmak ve insanlık makamına dikkatleri çekmek gibi konulardan söz etmektedir.

Bu surede bütün bunların yanı sıra Hz. Adem'in İblis ile olan macerasına, Hz. Nuh, Hud, Salih, Şuayb ve Musa'nın (a.s) kıssalarına, İslam Peygamberi'nin davetinin temel ilkelerinin açıklanmasına, kıyametin hallerinin beyanına, tövbeye, insanın kendisini düzeltmesine, arş, terazî, alem-i zer + ve insanın Allah ile sözleşmesine Kur'an'ın beyanına, azametine, A'raf'a ve ashab-i A'raf'a işaret etmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla

المص {1} كِتَابٌ أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ

لِتُنْذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {2}

1-2. “Elif, Lam, Mim, Sad. (Bu) Bir Kitap'tır. Bundan dolayı içinde bir sıkıntı olmasın. Onunla kafirleri korkutman ve müminlere de bir öğüt olmak üzere sana indirildi.”

Nükteler

► Mukatta harfîyle başlayan yirmi dokuz sureden bazı-
sı “elif-lam-mim” ve bazıısı “sad” harfi ile başlamıştır.
Ama bu sure “elif lam mim sad” harfleriyle başlamış
olup, belki de bütün o surelerde yer alan şeylerin bu sure-
de de yer aldığını beyan etmektedir.¹

Mesajlar

1-Kur'an oldukça büyük ve yüce kitaptır. Kitap keli-
mesi nekire² olarak yer almıştır.

2-Kur'an'a ve Ku'an'ın kavramlarına teveccüh etmek,
göğüs genişliğine sebep olmaktadır.

كِتَابٌ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ

3-Risalet ve tebliğin şartı göğüs genişliğidir.

أَنْزَلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِيُنْذِرَ بِهِ

4-Kafirlerin inatçılığından endişeye kapılma. Senin
görevin insanları uyarmaktır, zorlamak değil. لِيُنْذِرَ

İslam peygamberi (s.a.a) Kur'an nazil olduktan sonra,
insanların kabullenmemesi ve Kur'an'a muhalefetinden

¹ Tefsir'ul-Mizan

² +

endişeye kapılmıştır. Allah-u Teala ise bu ayet ile peygamberine teselli vermektedir.

5-Peygamberlerin uyarıları insanların geneli içindir. Ama sadece müminler bu uyarılardan nasiplenmekte ve ibret almaktadır. لَنُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِّلْمُؤْمِنِينَ

اتَّبِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ {3}

3. “Rabbinizden size indirilene uyun, O’ndan başka velilere uymayın. Ne az da öğüt alıyorsunuz?”

Nükteler

►Önceki ayet, Peygamber’in uyarma ve hatırlatma hakkındaki görevini beyan etmektedir. Bu ayet ise ümmetin itaat ve uyma hususundaki görevini hatırlatmaktadır. O ayet, Peygamber’den (s.a.a) göğüs genişliğine sahip olmasını istemiştir. Bu ayet ise ümmetten Peygambere itaat etmesini talep etmektedir. Önceki ayet, أُنزِلَ إِلَيْكُم şeklinde beyan edilmişken burada أُنزِلَ إِلَيْكُم şeklinde beyan edilmiştir.

►Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Fitneler, karanlık bir gece gibi sizleri çepe çevre kuşattığı zaman, Kur’an’a sarılınız. Her kim Kur’an’ı kendisine önder kılacak olursa, Kur’an onu cennete sevkeder. Her-

kim de Kur'an'ı arkasına atacak olursa, Kur'an onu ateşe iter.³

Hakeza Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: “Allah tarafından size gelen şeylere uymakta bir tür kurtuluş vardır ve onları terk etmekte ise apaçık bir yanlışlık ve sapıklık mevcuttur.”⁴

Mesajlar

1-İlahi ayetlere uymak, insanın gelişimine ve terbiyesine neden olmaktadır. اَتَّبِعُوا رَّبَّكُمْ ... اَتَّبِعُوا

2-İlahi terbiye ve rububiyetin gereği emirler, kılavuzluklar ve uyarıcı sözler nazil buyurmaktır.

مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

3-Vahye uymanın sonucu, ilahi velayetin altında yer almaktır. Vahye uymayı terk etmek ise, insanın diğerlerin velayetinin altına girmesine neden olmaktadır.

وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

4-Başkalarına uymak ve itaat etmek ise hakikatte onların velayetini kabul etmektir. وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ Oysa şöyle diyebilirdi: وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَحَدًا

5-Tek bir olan Allah'ın velayetini kabullenmeyen bir olan Allah'ın رَّبِّكُمْ velayetini kabullenmeyen bir kimse birden fazla veliyi kendisinden hoşnut kılmak zorundadır.

أَوْلِيَاءَ

³ Tefsir-i İsna Eşeri

⁴ Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn

6-İnsanın öğüt alması ve kendine gelmesi oldukça azdır. فَلْيَلَا مَا تَذَكَّرُونَ

وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ {4}

4. “Biz nice ülkeleri yıkıma uğrattık. Geceleri uyurlarken ya da gündüzün dinlenirlerken bizim zorlu azabımız onlara geliverdi.”

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {5}

5. “Zorlu azabımız onlara geliverince yakarabildikleri: «Biz gerçekten zulme sapanlardandık» demelerinden başka olmadı.”

Nükteler

► Ayette geçen “karye” kelimesi köy anlamında değildir. Aksine insanların toplandığı merkez anlamını ifade etmektedir. Bu ister şehir, ister köy olsun fark etmez.

► Ayette geçen “beyat” kelimesi ise gece vakti anlamındadır. Aynı şekilde ayette geçen “kailun” kelimesi ise, “kaylule” kökünden türemiş olup, öğlen vakti yapılan istirahat veya uyku anlamındadır. “ikale” kelimesi ise bu kökten olup satılan bir malı geri almak anlamını ifade etmektedir. Çünkü bu durumda alıcı kimse, alış-veriş endişesinden rahata ermektedir.

Her zalim kimse, bir gün Allah’ın kahr ve gazabıyla karşılaştığında kendi yanlışlarını itiraf edecektir.

إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

Ama bu itirafın hiçbir faydası yoktur. Nitekim başka bir ayette şöyle okumaktayız.

Onlar bizim dayanılmaz-azabımızı gördükleri zaman, dediler ki: «Bir olan Allah'a iman ettik ve O'na şirk koştukta olduğumuz şeyleri de inkâr ettik.» Ama bizim dayanılmaz azabımızı gördükleri zaman, imanları kendilerine hiç bir yarar sağlamadı...⁵

فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا

Mesajlar:

1-İlahi kahr ve gazap ile ortadan yok olan bölgeler oldukça çoktur. وَكَمْ

2-Başkalarının acı tecrübelerinden ibret almalıyız.

وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا

3-Kur'an insanlar yerine beldelerin helak olmasını beyan etmekle ilahi azabın azametini beyan etmektedir.

وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا

4-İlahi cezalar kıyamete özgü değildir. Dünyada da bu azabın örneklerini görmek mümkündür. وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا

5-Herkim Allah'tan başkasını veli edinecek olursa, ilahi kahr ve gazap beklentisi içinde olmalıdır.

وَلَا تَتَّبِعُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا

6-İlahi sünnetlerden biri de isyan ettiği ve başkalarına uyduğu hasebiyle ümmetleri yok etmektir.

⁵ Mümin suresi, 84-85. ayetler

وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ وَكَمْ مِّنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا

7-Allah'ın iradesi her şeyi değiştirmekte ve alaşağı etmektedir. أَهْلَكْنَاهَا

8-İlahi gazap, bazen ansızın inmektedir. Bu ilahi kahır ve gazabın belli bir saati ve günü yoktur. Artık ilahi gazap geldiği zaman fikir ve çare bulma fırsatı ortadan kalkmaktadır. بَيِّنَاتٍ أَوْ هُمْ قَاتِلُونَ

9-İstirahat zamanında inen azap insanı daha da bir gafil avlamakta ve daha da bir acı hale gelmektedir.

بَيِّنَاتٍ أَوْ هُمْ قَاتِلُونَ

10-Birçok şiarlar ve sloganlar, refah ve rahatlık zamanında atılmaktadır. Ama tehlike gelip çattığı zaman hiç kimsenin söyleyecek bir sözü kalmamaktadır.

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ

11- Olaylar ve tehlikeler insandaki bütün gururları kırmakta, gaflet perdelerini kenara itmekte ve vicdanları uyandırmaktadır. إِلَّا أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

12-Eğer bugün irade ve ihtiyar ile boyun eğmeyecek olursanız bir gün zorla boyun eğmek zorunda kalacaksınız. قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

13-Allah'tan başkasının yanına gitmek ve önceki iki ayette beyan edilen peygamberlere uymamak hiç şüphesiz zulümdür. كُنَّا ظَالِمِينَ

فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ {6}

6. “Andolsun, kendilerine (peygamber) gönderilenlere soracağız ve onlara gönderilenlere (peygamberlere) de elbette soracağız.”

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ {7}

7. “Andolsun, (yapıp-etmelerini) onlara bir ilimle mutlaka haber vereceğiz. Ve biz gaibler (onlardan uzakta olan habersizler) de değildik.”

Nükteler

►Önceki ayet, dünyevi cezaları söz konusu etmişti. Burada ise uhrevi muhasebe ve ceza söz konusu edilmiş ve bir çok vurgularla kıyamet sorgusunun kesinliği beyan edilmiştir. Öyle ki bu sorgulama sadece normal halka özgü bir sorgulama değildir. Aksine Peygamberler de kıyamette sorguya çekilecektir.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

“Allah, peygamberleri toplayacağı gün, şöyle diyecek: «Size verilen cevap nedir?» Onlar da: «Bizim bilgimiz yoktur; şüphesiz görünmeyenleri (gaybleri) bilen Sen'sin Sen.»⁶

►Soru: Kıyamette insan hangi şeyden sorguya çekilecektir?

A-Nimetlerden.

ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ

⁶ Maide suresi, 109. ayet

“O gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz.”⁷ Bir çok rivayetlerde de velayet ve önderliğin bu ayette insana sorulacak olan ilahi nimetlerin birer örneği olduğu beyan edilmiştir.⁸

B-Kur'an ve Ehl-i Beyt'ten (a.s). Nitekim Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “İnsanlara Kur'an ve Ehl-i Beyt'e karşı nasıl davrandıkları sorulacaktır.”⁹

C-Amel ve davranışlardan.

لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Onların tümüne (bunu) soracağız... Yapmakta oldukları şeyleri.”¹⁰

D-İnsanın organlarından ve uzuvlarından.

إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

“Çünkü kulak, göz ve kalb, bunların hepsi ondan sorumludur.”¹¹

E-Peygamberlerin kabul edilip edilmediğinden.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ

“Ey cin ve insan topluluğu, size elçiler gelmedi mi?”¹² Nitekim başka bir ayette de beyan edildiği üzere Peygamberlere insanların kendilerine nasıl davrandıkları hususu sorulacaktır.

⁷ Tekasür suresi, 8. ayet

⁸ Vesail, c. 24, s. 299

⁹ Tefsir-i Furkan

¹⁰ Hicr suresi, 92-93. ayetler

¹¹ İsra suresi, 34. ayet

¹² En'am suresi, 130. ayet

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ

“Allah, bütün peygamberleri bir araya getireceği gün insanlar çağrılarınıza ne cevap verdi? diye sorar.”¹³

F-Ömür ve gençliğin nerede geçtiği.

G-Kazanç ve gelirden. Nitekim rivayetlerde şöyle okumaktayız: “Kıyamet günü insanlar, dört şeyden sorguya çekilecektir: Gençliğini nerede tükettiğinden, ömrünü nerede geçirdiğinden, malını nereden kazandığından ve malını nerede harcadığından.”¹⁴

Soru: Bu ayetlerin de beyan ettiği üzere herkesin sorguya çekilmesi kesindir, ama bazı ayetlerde özellikle rahman suresinin 39. ayetinde yer aldığı üzere o gün insanlara ve cinlere yaptıkları günahlar hakkında soru sorulmayacaktır:

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ

“İşte o gün, ne insana, ne de cinne günahından sorulmaz.”¹⁵ Bu ayetleri nasıl bir arada yorumlamak mümkündür?

Cevap: Kıyamet günü çeşitli duraklar ve insanların sorguya çekildiği yerler mevcuttur. Her durakta özel bir sahne vardır. Bir durakta dudaklar mühürlenmekte ve insan konuşma gücüne sahip bulunmamaktadır. Başka bir durakta ise bu mühür kaldırılmakta ve bütün insanlar, inlemekte, yardım dilemekte ve itirafta bulunmaktadır. Di-

¹³ Maide suresi, 109. ayet

¹⁴ Kafi, c. 2, s. 135 ve Bihar, c. 7, s. 259

¹⁵ Rahman suresi, 39. ayet

ğer duraklarda ise bütün insanlar sorguya çekilmektedir. Bir durakta ise mutlak sessizlik hakimdir ve hiçbir soru sorulmamaktadır.

►Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Hepiniz sorumlusunuz ve hepiniz yönettiği kimselerden sorumludur. O halde imam da insanlardan sorumludur, erkek ehlinden sorumludur, kadın eşinin evinden sorumludur ve kul ise efendisinin malından sorumludur.”

►Peygamber hakeza şöyle buyurmuştur: “Allah benden de risaletimi tebliğ edip etmediğimi soracaktır.”¹⁶

Mesajlar:

1-Kıyamet gününde hem önderler sorguya çekilecektir, hem de ümmetler. (cinler ve insanlar) aynı şekilde hem iyiler, hem kötüler, hem de alimlere uyan kimseler.

فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ

2-Kıyamet günü yapılan sorgu, bir tür kanıtlama, itiraf alma ve kınamadır. Bazen de bir taktir ve teşekkür içindir. Aksi taktirde hiçbir şey Allah’a gizli değildir ki bu sorgulama vasıtasıyla belirsizlik ortadan kalkmış olsun.

...فَلَنَقُصَّنَّ... فَلَنَسْأَلَنَّ

3-Allah’ın ilmi oldukça dakik ve incedir. **بِعِلْمٍ** (İlim kelimesinin “nekire” olarak ifade edilmesi, bu ilmin azametini ve dikkatini göstermektedir)

4-Allah’ın ilmi, bizzat Allah’ın huzuru ve gözetimiyledir. Arada hiçbir aracı söz konusu değildir.

¹⁶ Tefsir-i Durr’ul-Mensur

بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ تَقَلَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {8}

8- “O gün tam doğru tartı vardır. Kimlerin tartı-ları ağır çekerse, onlar kurtuluşa ermişlerdir.”

Nükteler:

► Ayette geçen “vezn” (terazi) kelimesi, tartı vesilesi-dir. Her şeyin kendine has bir tartı aracı vardır. Örneğin duvarı çekül ile; havanın sıcaklığı ve soğukluğunu ter-mometre ile, meyveleri kilo taşlarıyla, kumaşı ise metrey-le ölçmektedirler. Aynı şekilde sıradan insanları değer-lendirme vesilesi de, kamil insanlardır.

► Kıyamet gününün terazisi ise hak ve hakikattir. O gün hem hakimiyet hak ileler.

هَٰذَا لَكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقُّ

“İşte burda (bu durumda) velayet (yardımcılık, dost-luk) hak olan Allah'a aittir.”¹⁷ hem de hak günüdür.

“İşte bu, hak olan gündür.”¹⁸ ve hem de değerlendirme terazisi haktır. وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ “O gün tam doğru tartı vardır.”

► İmam Sadık (a.s)

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ

¹⁷ Kehf suresi, 44. ayet

¹⁸ Nebe suresi, 39. ayet

“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız.” ¹⁹ ayetin tefsirinde şöyle buyurmuştur: “Terazi Peygamberler ve vasilerdir.”²⁰ Nitekim ziyaret-i mutlaka-i Hz. Emir’de şöyle okumaktayız: “Amellerin terazisine selam olsun.” Yani bunlar başkalarının amellerini tartma ölçüsü ve mizanıdır.

►Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “İyilikler, terazinin ağır gelmesine, kötülükler ve günahlar ise terazi kefesinin hafif gelmesine neden olmaktadır.”²¹

Mesajlar:

1-Belli bir hesaba ve kanuna dayanmaktadır. Orada hesap görmek, hüküm vermek, cezalandırmak ve mükafatlandırmak, tümüyle hak üzere gerçekleşmektedir. وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ

2-Allah insanların hakka ulaşmasını doğru ve iyi amel- lere ve inançlara sahip olmasını istemektedir. مَوَازِينُهُ

3-Herkes için bir çok değerlendirme ve muhasebe ve- silesi mevcuttur. فَمَنْ ثَقُلَتْ... الْمُفْلِحُونَ □

4-Amelsiz bir şekilde mutluluk ve mükafat beklentisi içinde olmak yersizdir.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ يَمَّا كَانُوا بِآيَاتِنَا يِظْلَمُونَ {9}

¹⁹ Enbiya suresi, 47. ayet

²⁰ Tefsir’ul-Mizan

²¹ Bihar, c. 90, s. 141

**“Kimin de tartıları hafif kalırsa, bunlar da ayetle-
rimize zulm ede geldiklerinden dolayı nefislerini hü-
sra uğratanlardır.”**

Nükteler:

►“Hasaret” kelimesi insanın sermaye ve kârını kay-
betmesi anlamındadır, ama zarar ise insanın kârını kay-
betmesi anlamındadır; sermayesini değil.

Mesajlar:

1-Bir insan için birden fazla vesile aracı mevcuttur.
مَوَازِينُهُ

2-Kıyamet gününde Salih amelin az olması, insan için
bir hüsrandır; nerde kaldı ki hiçbir amele sahip olmaması.
وَمَنْ خَفَّتْ... خَسِرُوا

3-Dünya tıpkı bir Pazar gibidir. Karı iman, hüsrânı ise
küfür ve inkardır. Evet, Peygamberlerin davet ve delille-
rini görmezlikten gelmek, hakikatte fitrat ve insanlık cev-
herini yok etmek ve insanın kendi kendine zulmetmesi
demektir. خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ

4-İlahi ayetleri inkar etmek ve itinasız davranmak, bu
ilahi ayetlere yapılan en büyük zulümdür. كَانُوا آيَاتِنَا يَظْلِمُونَ
Evet, herhangi bir şeyin hakkını hatırlamamak ve o şeyin
hakkına ve hududuna riayet etmemek, hakikatte o şeye
zulmetmek demektir ve zulmün sonucu ise hüsrân ve yok
olmaktır.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ {10}

**“Andolsun, sizi yeryüzünde 'yerleşik kıldık' ve or-
da size geçimlikler yarattık. Ne de az şükrediyorsu-
nuz?”**

Mesajlar:

1-İlahi nimetlere teveccüh etmek ve bu nimetleri hatırlamak, insanda marifet, muhabbet ve Allah’a teslimiyet tomurcuklarının gelişmesine ortam hazırlamaktadır. وَلَقَدْ

مَكَّنَّاكُمْ

2-Yeryüzünün imkanlarından istifade etme hakkı, bütün insanlara ait bir haktır, sadece belli bir gruba ait değildir. مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ

3-Yeryüzünün ve yeryüzüne ait şartların, dönme, ısı, ışık, çekim gücü, su ve bitkilerinin cezb ve def edilmesi, artıklarının kabul edilmesi, bitkiler ve meyvelerin yetişmesi (yaratılışı, insanın ihtiyaçlarını giderebileceği bir şekilde gerçekleşmiştir).

مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ

4-Tabiata ait olan kanunlar insanın bu kanunlara ege-
men olabileceği ve iradesi altına alabileceği bir türdedir.
Eğer Allah onları insana teslim kılmış olmasaydı, insan
tek başına bu tabiata hakim olan kanunları dizginleme
gücünü elde edemez ve ondan faydalanamazdı. مَكَّنَّاكُمْ

5-Yeryüzü insanın emrine teslim edilmiştir ki insan,
bu vesileyle gelişim kaybetsin, kemaline erişsin ve geçi-
mini temin etsin. مَكَّنَّاكُمْ Nitekim Sa’di şöyle diyor:

“Bulut, rüzgar, ay, güneş ve felek dönüp durmakta

Ta ki sen bir parça ekmek elde edesin ve gafletle yemeyesin.”

6-Nimetler, şükür için ortam hazırlamalıdır; gaflet ve ayyaşlık sebebi olmamalıdır. تَشْكُرُونَ

7-İnsan, nankördür. Bu Kur'an defalarca insanların çok az şükrettiğini, gaflette bulunduğunu ve çoğunun iman etmediğini dile getirmiştir. قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ {11}

“Andolsun, biz sizi yarattık, sonra size suret (biçim-şekil) verdik, sonra meleklerle: «Adem'e secde edin» dedik. Onlar da İblis'in dışında secde ettiler; o secde edenlerden olmadı.”

Nükteler:

►Önceki ayette, insanın yeryüzü üzerindeki egemenliği ve maddi kudreti söz konusu edilmişti. Ama bu ayette insanın manevi makamına işaret edilmiştir. Bütün melekler de insanın işte bu manevi makamına secde etmişlerdir.

►Bütün melekler, Allah'a itaat ederek, Adem'e secde ettiği halde insanın Allah'a itaat etmemesi ve Allah için secdeye kapılamaması üzüntü verici bir olaydır.

“Herkes, sana şaşkın ve sana itaatkar

Senin itaat etmemen insaf şartı değildir.”

►Bu ayette iki defa bütün insanlara hitap edilmiştir. وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ Ama Hz. Adem (a.s) için secde söz ko-

nusu edilmemiştir. Bu belki de bütün insanların meleklerin kendisine secde etme liyakatine sahip olmadığına işaret etmek içindir.

► Bu ayetten sonraki on dört ayete kadar tümü, Hz. Adem'in (a.s) kıssası ile ilgilidir.

► Yahudi bir şahıs, Hz. Ali'ye (a.s) şu soruyu sordu: “Allah meleklerle Adem’e secde etmesini emretti. Acaba İslam Peygamberine de Allah böyle bir ihtiram ve saygınlık göstermiş midir?” Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Allah-u Teala Peygambere bundan daha üstün bir fazilet vermiştir. Allah, sahip olduğu bütün azamete rağmen, bütün meleklerle birlikte Muhammed’e (s.a.a) salavat göndermiştir ve müminlerin Peygambere (s.a.a) salavatı da Allah’a ibadet olarak değerlendirmiştir.”²²

Mesajlar:

1-İnsanın yaratılışı, birkaç aşamada gerçekleşmiştir.
وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ

2-Secde Hz. Adem için yapılmıştır; bütün insanlar için değil. اَسْجُدُوا لِلْمَلَائِكَةِ اَسْجُدُوا لَا دَمَ Aksı taktirde Allah, اَسْجُدُوا لَكُمْ buyurduğu gibi خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ diye buyururdu.

3-İnsanda meleklerin kendisine secde edeceği bir makama ulaşma liyakati ve kabiliyeti vardır. اَسْجُدُوا لَا دَمَ

4-Allah'tan gayrısı için yapılan secde eğer Allah'a itaat esasınca olursa şirk değildir. اَسْجُدُوا لَا دَمَ

²² İhticac-i Tebersi, c. 1, s. 204

5-İblis, melekler ile aynı dereceye sahipti. Dolayısıyla meleklerle hitap, onu da kapsamaktadır. **فَسَجِدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ**

6-İblis'in secde etmemesi, bir hatadan kaynaklanmıyordu. Aksine ilim ve kasıt üzere secde etmemiştir. **إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ**

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّمَّنْ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ {12}

“(Allah) Dedi: «Sana emrettiğimde, seni secde etmekten engelleyen neydi?» (İblis) Dedi ki: «Ben ondan hayırlıyım; beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.”

Nükteler:

► Meleklerin Adem’e secde etmemesinin delili, Allah’a itaat ve insanın zati liyakati idi; insanın cinsiyeti ve varlıksal yapısı değil.

Şeytan kendi isyanını tevil etmek için, mugalata ve batıl bir kıyasa başvurarak şu iddiada bulunmuştu: “Ben Adem’den üstünüm, zira ben ateştenim, adem ise topraktır.” Gerçi, her biri özel bir etki kaynağı konumundadır, ama hakikatte İblis, bu yanlış iddiasıyla hikmet sahibi olan Allah’a itaat edeceğine insanın Allah katındaki makamına teveccüh göstereceğine **إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً** **“Ben yeryüzünde muhakkak bir halife kılacağım”**²³ insan-daki ilahi ruhu görmezlikten gelmiş, **وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي** **“ve ona ruhumdan üflediğim zaman”**²⁴ ve Allah’ın emri

²³ Bakara suresi, 30. ayet

²⁴ Hicr suresi, 29. ayet

karşısında isyana yeltenmiştir. Nitekim bizlerden bir çok kimseler de bir çok hususlarda dini emir ve hükümleri, hikmet ve felsefesine teveccüh etmeksizin zahiri olarak aklımızca değerlendiriyoruz ve açık bir delil görmediğimiz taktirde ise onu kabul etmiyor ve ona itina göstermiyoruz veya bazı hususlarda birbirine benzer konuları kıyaslayarak tümü için aynı hükmü veriyoruz. Bu yüzden hükümlerin istinbatı hususunda kıyas cari değildir. İmam Sadık (a.s) sürekli olarak Ebu Hanife'nin kıyaslarını şiddetle eleştirmiştir. +²⁵

Mesajlar:

1-Hüküm verilmeden önce muhakeme ve sorgulama yapma gereklidir. **قَالَ مَا مَنَعَكَ**

2-Şeytan, isyan ve günahın temelini atan kimsedir. **مَا مَنَعَكَ إِذْ أَمَرْتُكَ** Çünkü ilk isyan onun vasıtasıyla yapılmıştır.

3-Beyan olmaksızın yapılan cezalandırma çirkindir. Dolayısıyla bir hüküm ve konu açıklanmadan sorgulamak ve cezalandırmak mümkün değildir. **قَالَ مَا مَنَعَكَ إِذْ أَمَرْتُكَ**

4-Şeytan Allah'ın karşısında durdu; Hz. Adem'in karşısında değil. **إِذْ أَمَرْتُكَ** Nitekim başka bir ayette ise şöyle okumaktayız: **فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ** “böylelikle Rabbinin emrin-den dışarı çıkmıştı” ²⁶

5-Şeytan da insan gibi bir teklif ve irade sahibidir. **مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ**

²⁵ Tefsir-i Numune

²⁶ Kehf suresi, 7. ayet

6-Ölçü, Allah'ın emrine itaattir. Dolayısıyla yaş, ırk, geçmiş ve benzeri şeylerin hiçbirisi ölçü değildir. **إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ**

7-Yargılama hususunda suçlulara da görüşünü belirtme fırsatını vermeliyiz. **قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ**

8-İnsanın melekutu boyutunu görmezlikten gelmek ve sadece materyalistler gibi insanın cismine göz dikmek, şeytanın sıfatlarından biridir. **قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ**

9-Kendini üstün görmek, yarattığı, yaratıcı karşısında cephe almaya zorlar. **أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ**

10-Allah'ın yaratıcılığını kabullenmek, tek başına yeterli değildir. Ayrıca Allah'a itaat ve teslimiyet içinde olmak gerekir. **خَلَقْتَنِي خَلَقْتَهُ** Şeytan, Allah'ın yaratıcılığını kabullenmiş, ama Allah'a itaat etmemiştir.

11-Irkçılık insanın değerlerinden biridir. **خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ**

12-Şeytan, Allah'ın apaçık emri karşısında kendi zevki üzere amel etmiş ve sözde nas karşısında içtihada baş vurmuştur. **إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ... خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ**

13-Şeytan, ilmi bir esası olmayan kıyastan istifade etmiştir. Şüphesiz kıyasın temeli zan ve şüphedir. **خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ**

قَالَ فَاهْبُطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ

{13}

“(Allah:) «Öyleyse ordan in, orda büyüklenmen senin (hakkın) olmaz. Hemen çık. Gerçekten sen, küçük düşenlersin.”

Nükteler:

►Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “İblis’in akıbetinden ibret alınız. Şüphesiz İblis, dünyevi yıllar mı (365 gün) yoksa uhrevi yıllar mı (ki bir günü dünyevi yılların 50 bin yılına denktir) olduğu belli olmayan yıllarla altı bin yıl boyunca Allah’a ibadet ettiği halde, nasıl da bir anlık tekebbür ve kendini üstün görme sebebiyle alaşağı oldu.”²⁷

►Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü, kibirli kimseler, en küçük surette haşrolacaktır ve mahşer ehlinin ayakları altında çiğnenecektir.”²⁸ Başka bir rivayette ise Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Herkim tevazu ve alçak gönüllü davranırsa, Allah onu yüceltir, herkim tekebbür eder ve büyüklenirse, Allah onu hor ve aşağılık kılar.”²⁹

►Hakeza rivayette şöyle yer almıştır: “Küfrün kökeni üç şeydir: Hırs, haset ve tekebbür.”³⁰

Mesajlar:

1-Tekebbür, sadece sıradan insanlar için değil, yüce makama sahip olan kimseler için de tehlikelidir. Hatta yüce alemlerde meleklerle birlikte oturan yıllar ve asırlarca ibadet etmiş kimseler için bile tehlikelidir. **فَاهْطِ، فَأَخْرُجْ**

²⁷ Nehc’ül-Belağa, 192. hutbe

²⁸ Tefsir-i Meraği

²⁹ Meheccet’ul-Beyza, c. 6, s. 215

³⁰ Kafi, c. 2, Bab-u Usul’il-Kufr

2-Ne şeytanın Allah'ı tanınması ve ilmi kurtarıcıdır ve ne de şeytanın yaptığı uzun ibadetler kurtarıcı olmuştur. Aksine yegane kurtuluş yolu Allah'a teslim olmaktır. تَكْبَرُ فِيهَا فَأَخْرَجَ

3-Tekebbür amelin yok olmasına neden olmaktadır.

فَاهْطِطْ, فَأَخْرَجَ

4-Bazen bir anlık tekebbür, insanın ebedi çöküşüne sebep olmaktadır. فَاهْطِطْ, فَأَخْرَجَ

5-Kibir ve kendini büyük görmenin neticesi, küçüklük ve horluktur. Evet, “ben en iyi kimseyim” sloganının neticesi, فَأَخْرَجَ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ أَنَا خَيْرٌ

قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ {14} قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ {15}

“O da: «(İnsanların) dirilecekleri güne kadar beni gözle(yip erteleyin).» dedi. (Allah:) «Sen gözlenip-ertelenenlerdensin» dedi. (Allah:) «Sen gözlenip-ertelenenlerdensin» dedi.”

Nükteler:

►İblis'in isteğin kıyamet gününe kadar kendisine mühlet verilmesiydi. Bu ayet, kendisine ne zamana kadar mühlet verildiğini açıkça belirtmemektedir. Ama Hicr suresi, 38. ayet ile Sad suresi, 80 ve 81. ayetlerden de anlaşıldığı kadarıyla İblis'e kıyamet gününe kadar değil de uzun bir süre, mühlet verilmiştir.

إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ , إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ

“Sen, bilinen gün gelene kadar bırakılanlardansın”

Bazıları ise şöyle demişlerdir: “Şeytan, Allah’ın salah gördüğü bir zamana kadar geri kalacaktır.”³¹ Feyz-i Kaşani ise sura ilk üfürüldüğü zaman veya İmam-i Zaman (Hz. Mehdi –a.s-) kıyam edinceye kadar hayatta diri kalacaktır. Daha sonra ölüm kendisine gelip çatacaktır.”³²

► **Soru:** Neden Allah İblis’e mühlet vermiştir?

Cevap: Kötü kimselere mühlet verilmesi ilahi sünnetlerden biridir ve de insanın imtihan ve deneme amacını taşımaktadır. Ayrıca hayır ve kötülük sebepleri ortada olmalı ve insan iradesiyle bir yolu seçmelidir. Zira İblis insanı sapıklığa zorlamamaktadır. Sadece vesvese etmektedir. Nitekim İbrahim suresi, 22. ayette şöyle yer almıştır: **“Benim size karşı zorlayıcı bir gücüm yoktu, yalnızca sizi çağırdım, siz de bana icabet ettiniz.”**

“Ceza gününe kadar bana mühlet verildi
Keşke tövbe ettim, ey rabbim isteseydi.”

Mesajlar:

1-İblis, de kendi duasının kabul olacağı hususunda ümitsizliğe kapılmış değildi. قَالَ أَنْظِرْنِي

³¹ Tefsir-i Ayyaşı

³² Tefsir-i Safi

2-Şeytan da ömrün Allah'ın elinde ve Allah'ın iradesi-
ne bağlı olduğunu biliyordu. قَالَ أَنْظِرْنِي

3-Her uzun ömür değerli değildir. Şeytanın da uzun bir
ömrü vardı. أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

4-İblis hem yaratıcısını tanıyordu, خَلَقْتَنِي hem de ahireti
kabul ediyordu. يَوْمِ يُبْعَثُونَ. Ama ne yazık ki buna rağmen
Allah'ın emrine itaat etmedi.

5-Bazen kafirlerin işi de kabul edilmektedir. قَالَ إِنَّكَ مِنَ
الْمُنْظَرِينَ

قَالَ فِيمَا أُغْوَيْتَنِي لِأَفُذِّنَّ لَهُمْ سِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ {16}

“De ki: «Madem öyle, beni azdırdığından dolayı
onlar(ı insanları saptırmak) için mutlaka senin dos-
doğru yolunda (pusu kurup) oturacağım.”

ثُمَّ لَا يَأْتِيهِمْ مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ

شَاكِرِينَ {17}

“Sonra da muhakkak onlara önlerinden, arkala-
rından, sağlarından ve sollarından kendilerine soku-
lacağım. Onların çoğunu şükredici bulmayacaksın.”

Nükteler:

► Bir hadiste şöyle okumaktayız: “Şeytan, dört taraftan
insana tuzak kuracağına ve böylece insanı saptıracağına
veya durduracağına dair yemin içmiştir. Melekler ise acı-
dığı hasebiyle şöyle arzettiler: “Ey Allah'ım! Bu insan
nasıl kurtulaşa erecektir?” Allah şöyle buyurdu: “Başının
üstünden ve altından iki yol açıktır. İnsan dua için elini

kaldırdığı zaman veya yüzünü toprağa dayadığı zaman yetmiş yıllık günahlarını bağışladım.”³³

► Hz. Adem (a.s) şeytanın insan üzerindeki egemenliğinden haberdar olunca Allah’ın dergahına yöneldi ve inleyerek ağlamaya başladı. Kendisine şöyle hitap edildi: “Üzülme! Zira ben, günahı bir kat, sevabı ise on kat olarak hesaplayacağım ve tövbe kapısı sürekli açıktır.”³⁴

► İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: “İblis’in önden insanın yanına gelmesi, ahiret içini insana kolay ve hafif olarak göstermesi şeklindedir. Arkadan insana gelmesi ise, insana mal toplama, cimrilik, evlat ve varise teveccüh gibi konuları telkin etmesi şeklindedir. Sağ taraftan gelmesi, şüphe icat ederek dini sarsması ve yok etmesi şeklindedir. Sol taraftan gelmesi ise lezzetleri, şehvetleri ve kötülükleri insana hakim kılması şeklindedir.”³⁵

► Şeytan, yapabildiği taktirde insanın iman etmesine engel olacaktır. Bunu yapamadığı taktirde, nifak ve irtidat yollarını genişletmeye çalışacaktır. Eğer bu konuda da başarılı olamazsa, şek, şüphe, vesvese icat ederek insanı günaha sevk etmektedir. Bu yolla insanın iman ve ibadetten lezzet almamasını hedeflemektedir. Ayrıca şeytan, hayırlı işleri insana ağır ve istenmeyen bir şekilde göstermeye çalışmaktadır.

³³ Tefsir-i Kebir, Fahr’ur-Razi

³⁴ Tefsir-i Nur’us-Sakaleyn

³⁵ Tefsir-i Kenz’ud-Dekaik

►Çeşitli rivayetlerde sırat-i müstakim; Ehl-i Beyt (a.s) ve Hz. Ali'nin (a.s) velayeti olarak tefsir edilmiştir.³⁶

Mesajlar:

1-İsyan ve günahını, ilahi kader, kaza ve taktire isyan etmek şeytani bir iştir. قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي

2-İblis, intikam almak için mühlet istemiştir; tövbe etmek için değil. أَنْظِرْنِي، لَأَقْعُدَنَّ

3-İblis, Allah'a teşekkür edeceğine küstahlığa başvurmuştur. إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ

4-Şeytan insanı etkilenen ve aldanan bir varlık olarak kabul etmektedir. لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ

5-Şeytan insanın yeminli düşmanıdır. لَأَقْعُدَنَّ Nitekim başka bir yerde ise şöyle demiştir. “İblis: senin izzet ve şerefine andolsun ki, onların tümünü azdıracağım.”³⁷

فَعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

6-İnsan, fitri olarak hak yolunun saliki ve hak ve doğru yolun yolcusudur. لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

7-İblis de doğru yolun Allah'ın yolu olduğunu ikrar etmektedir. صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ

8-İblis'in aldatma metotları çeşitli ve farklıdır. مَنْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

³⁶ Tefsir-i Furkan

³⁷ Sad suresi, 82. ayet

9-Şeytan da doğru yolu tanımaktadır. صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ Aynı zamanda vesvese, saldırı ve galebe yollarını da tanımaktadır. لَا تَنِيَّهُمْ مِّنْ بَيْنٍ Aynı zamanda şükredenleri ve nankörleri de tanımaktadır. وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ

10-Şeytanın hedef ve arzusu, insanın nankörlük etmesidir. وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ Bu esas üzere şeytana tabi olmak Allah’a karşı nankör olmaktır ve şükreden insan, doğru yoldadır.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْذُومًا مَّدْحُورًا لَّمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ {18}

“Allah dedi ki; Çık oradan yerilmiş ve kovulmuş olarak! Andolsun ki, insanlardan kim sana uyarsa, onları ve sizi birlikte cehenneme dolduracağım.”

Nükteler:

► Ne kadar ilginçtir ki bir anlık tekebbür ve kendini üstün görme haleti أَنَا خَيْرٌ, ne kadar kötü sonuçlar doğurmaktadır. اِهْبِطْ اخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ Bütün bu aşağılama ve çöküşler, kibir sahibi kimseye mal olmaktadır. Çünkü özür dilemek yerine insanın neslini saptıracağına dair karar almıştır.

► Ayette geçen “mez’umen” kelimesi, “zeeme” kökünden türemiştir ve şiddetli ayıp anlamını ifade etmektedir. Ayette geçen “medhur” kelimesi ise dehr kökünden türemiş olup, zillet içinde kovmak anlamını ifade etmektedir.

► Ebu Hanife’nin ilka ettiği üç inancı vardı. Bunlardan birisi, kulun bütün fiillerinin Allah’ın fiilleri olduğudur.

Bu görüşe göre insanlar, yaptıkları işlerden mecburdur. İkinci görüşüne göre ise Allah, görülebilir bir varlıktır. Üçüncü görüşüne göre ise şeytanı ateşte yakmak mümkün değildir. Zira ateşin ateşe etkisi söz konusu olamaz.

İmam Sadık'ın (a.s) öğrencisi olan Behlül, Ebu Hanife'nin inançlarını iptal etmek ve kınamak için, eline bir toprak parçası alarak Ebu Hanife'nin başına vurdu. Ebu Hanife şikayet için halifenin yanına gitti. Behlül'e neden böyle yaptıklarını sorduklarında ise Behlül şöyle dedi: "Ebu Hanife'nin de ikrar ettiği üzere bu işi Allah yapmıştır. Benim hiçbir suçum yoktur. Ayrıca o yalan söylemektedir. Başında herhangi bir ağrı yoktur. Zira eğer bir ağrı olsaydı, onu bana göstermesi gerekirdi. Ayrıca insan topraktır ve toprağın toprağı (toprak parçasının, topraktan yaratılan insanı) etkilemesi (Ebu Hanife'nin inancına göre) mümkün değildir." gidince, bütün sal yapısı değil.³⁸

Mesajlar:

1-Gerçi İblis, doğru yola tuzak kurmuş ve sürekli vesvese etmektedir. Ama günahkar kimse, bizzat kendi isteği ile şeytanın peşice gitmekte ve cehennemlik olmaktadır.

لَمَنْ تَبِعَكَ

2-Sapık kimse o kadar çoktur ki cehennemi doldurmaktadır. لَأَمْلَأَنَّ Ama salim, temiz ve şükreden kimseler oldukça azdır. Nitekim onuncu ayette şöyle okuduk: قَلِيلًا مَا

تَشْكُرُونَ

³⁸ Tefsir-i İsna Eşeri

3-Şeytana tabi olmak, cehennemde şeytan ile birlikte arkadaş olmaya neden olmaktadır. **لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ أَجْمَعِينَ مِنْكُمْ**

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ {19}

“Ve ey Adem, sen ve eşin cennete yerleş. İkiniz de dilediğiniz yerden yiye; ama şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz.”

Nükteler:

► Bu ayetin bir benzeri, Bakara suresi, 35. ayettir.

► İmam Rıza (a.s) Adem’e yasaklanan ağacın buğday mı, üzüm mü yoksa başka bir şey mi olduğu hususunda şöyle buyurmuştur: “Cennet ağaçları, çeşitli meyveler verdiği için bütün bu ihtimalleri kapsamaktadır.”³⁹

► Allah insanı kendi halifesi olarak yeryüzünde yaşamasını irade etmiştir. **“Muhakkak ben, yer yüzünde bir halife var edeceğim.”**⁴⁰ Allah-u Teala insanın bu liyakatini başkalarına göstermek için insana bir takım hakikatler öğretmiştir. Ardından insana secde edilmesini emretmiş, insanı cennete yerleştirmiş, sonra insana ilk teklifi emretmiştir. Böylece sorumluluk, mesuliyet ve irade dönemi başlamıştır. Daha sonra tekliften sapma cezası, yeryüzüne iniş ve tekamül için çaba gös-

³⁹ Uyun’ul-Ahbar, c. 1, s. 306

⁴⁰ Bakara suresi, 30. ayet

terme durumu ortaya çıkmıştır. Bütün bu aşamalar, ilahi ilim esasınca şekillenmiştir. Nitekim Hz. Ali (a.s) bütün bu aşamaları ve insanın yeryüzüne yerleşmesini beyan ettikten sonra şöyle buyurmuştur: “Allah’ın Adem hakkındaki ilmi, vuku bulmuştur. Böylece Allah’ın Adem hakkındaki ilmi vuku bulmuştur.”⁴¹

► Adem’in yerleştirildiği cennetten maksadın ne olduğu hususunda çeşitli görüşler beyan edilmiştir. Bazıları, bu cennetin vaad edilmiş cennet olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu cennette ebedi olmak, amel ve mükafat vasıtasıyla cennete giren kimselere mahsustur. Onun dışındakiler için böyle değildir. Nitekim Peygamber (s.a.a) mirac gecesi oraya girmiş ve geri dönmüştür.

Ama İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Adem’in cenneti dünya bağlarından birisi idi.”⁴² Zira vaad edilmiş cennette, emir, yasaklama ve teklif söz konusu değildir.”

Mesajlar:

1-İlk önce caiz olan hususları ve doğru olan yolları açınız, daha sonra yasaklanmış hususları hatırlatmada bulununuz. فَكَلَّا... لَا تَقْرَبَا

2-Harama ve ilahi hükümlerin yasaklanmış bölgesine yaklaşmak, günaha düşmeye neden olmaktadır. لَا تَقْرَبَا فَتَكُونَا

3-Caiz olan yolların var olmasına rağmen فَكَلَّا, yasaklanmış yola girmek zulümdür. فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

⁴¹ Nehc'ül-Belağa, 91. hutbe

⁴² Tefsir-i İsna Eşeri

فَوَسَّسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ
هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا
مِنَ الْخَالِدِينَ {20}

“Şeytan, kendilerinden 'örtülüp gizlenen çirkin yerlerini' açığa çıkarmak için onlara vesvese verdi ve dedi ki: «Rabbinizin size bu ağacı yasaklaması, yalnızca, sizin iki melek olmamanız veya ebedi yaşayanlardan kılınmamanız içindir.”

Nükteler:

►Şeytan, Adem ve Havva'ya şöyle vesvesede bulundu: “Bu ağaçtan yemek sizleri melek kılacaktır veya ebedileştirecektir ve Allah sizlerin bu makam ulaşmanızı istememektedir. Dolayısıyla da bu ağaçtan yememenizi emretmektedir.”

►Hz. Adem'in Allah'ın bu yasaklamasını görmezlikten geldiği ve yasaklanmış ağaçtan yediği hususunda yirmi birinci ayette, cevap verilmiştir ki burada yapılan yasaklama, kerahet içeren bir yasaklamadır; haram değil. Bu tıpkı doktorun hastasına bir yemeği yasaklamasına benzemektedir ki eğer hasta o yiyecekten yiyecek olursa, sıkıntıya düşecektir. Bu itaatsizliğin kendine has yan etkileri ve belirtileri vardır. Ama haram değildir.

►Soru: Acaba melekler Adem'den daha mı üstündürler ki Hz. Adem, melek olabilmek için şeytanın vesvesesinin etkisi altında kalmıştır.

Cevap: Adem'in meleklerle üstünlüğü çok açıktır. Ama Adem'in melek olmaya rağbeti ve meyli onlarda var olan kemaller ve üstünlükler sebebiyleydi. Hz. Adem sahip olduğu üstünlüklerden yanı sıra, meleklerin sahip olduğu üstünlüklere de, sahip olmak istemiştir. Dolayısıyla bu da meleklerin üstünlük delili değildir.⁴³

► İmam Sadık'a (a.s), “melekler mi üstündür, yoksa adem oğulları mı?” diye sorulunca, İmam Sadık (a.s), Hz. Ali'den (a.s) şöyle buyurduğuna dair bir rivayet nakletmiştir: “Allah melekleri şehvetsiz akıldan, hayvanları ise akılsız şehvetten yaratmıştır. Ama insan akıl ve şehvet karışımı bir bileşimden yaratılmıştır. Eğer insanın akli şehvetine galip gelecek olursa, meleklerden üstün olur. Eğer şehveti aklına galip gelecek olursa, hayvanlardan daha aşağılık hale gelir.”⁴⁴

“Adem oğlu, iki boyutlu bir karışımdır.

Ki melekten ve hayvandan meydana gelmiştir.

Eğer buna meylederse bundan daha iyi olur

Eğer ona meylederse ondan daha aşağı olur.”

Evet, Adem oğullarının iyilikleri ve dereceleri farklıdır ve çeşitli mertebelere sahiptir. Nitekim melekler de böyledir. O halde her insanın bütün meleklerden üstün olduğu veya bunun tam tersi iddia edilemez.⁴⁵

► Allah şeytanı aşağılık bir mahiyette yaratmamıştır. Aksine onu tekamül edebilecek bir varlık olarak yarat-

⁴³ Tefsir-i Menhec'us-Sadikin

⁴⁴ Vesail, c. 15, s. 209

⁴⁵ Etyeb'ul-Beyan tefsiri, c. 1, s. 512

mıştır. Ona varlık yolunda hidayette bulunmuştur. Ama şeytan kendisini saptırmış, aşağılık hale getirmiştir. Aksi taktirde şeytanın mahiyeti kötü olsaydı, yıllarca meşgul olduğu tesbih ve takdisin hiçbir anlamı kalmazdı. Nitekim Allah Firavun'u ve İbn-i Mülcem'i de bu şekilde yaratmamıştır. Aksine onlar da insani yücelişe ve gelişime layık olarak yaratılmıştır. Ama kendi iradeleriyle sapmışlardır.”⁴⁶

► **Soru:** Neden Allah şeytanı insana musallat ve ege-
men kılmıştır?

Cevap: Şeytan ile insanın ilişkisi ve şeytanın insanı etkileme imkanı, insandaki hayvani içgüdülerin etkilemesinden ve tesirinden daha çok değildir. Allah o hayvani içgüdüler karşısında insana düşünce, fikir ve vicdan ihسان etmiş, iç güdüleri düzenleme ve dengeleme vesilesi olarak en iyi araçları insanoğluna bağışlamıştır. Şeytan insan üzerinde bir egemenliğe sahip olmadığı gibi, insandan irade ve ihtiyarını da almamaktadır. Nitekim bizzat şeytanın kendisi bizzat şöyle demiştir:

مَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنَا بِمُصْرِجِي

“...esasen sizi zorlayacak bir nüfuzum yoktu; sadece çağırdım, siz de geldiniz. O halde, beni değil kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız...”⁴⁷ Şeytanın işi sadece hayvani içgüdülere yardımda bulunmaktır.

⁴⁶ Şerh-i Mesnevi, Allame Caferi, c. 5, s. 207

⁴⁷ İbrahim suresi, 22. ayet

Eğer şeytan bir etki yaratmak istiyorsa, deruni kuvvelerden biriyle, yani içgüdüler, kuruntular ve vesveselerle birlikte hareket etmelidir. Bunların karşısında iki güç olan akıl ve vicdan ise sürekli olarak insanı hayra ve iyiliklere davet etmektedir. +⁴⁸

Mesajlar:

1-Şeytan, hatta iyileri dahi kendi haline bırakmamaktadır. **فَوَسْوَسَ لَهُمَا** Ama ihlas sahibi kimseler üzerinde hiçbir egemenliğe sahip değildir. **إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ** Sadece onların arasındaki seçkin kulların hariç.⁴⁹

2-Şeytanın işinin nihayeti vesvesedir; zorlama değil. Sapık yolu göstermektir; ısrar değil. **فَوَسْوَسَ لَهُمَا**

3-Günah ve suç işlemenin sonucu rezalettir. **سَوْءَاتِهِمَا لِيُبْدِيَ**

4-Rezalet, örtüsüzlük ve çıplaklık, şeytanın hedeflerinden biridir. **لِيُبْدِيَ مَا وُورِي**

5-Şeytan, arzular yoluyla, insanı aldatmaktadır.

مَا نَهَاكُمْ عَنْكُمْ ... إِلَّا أَنْ تَكُونُوا مَلَائِكَةً أَوْ تَكُونُوا مِنَ الْخَالِدِينَ

İnsanın arzusu, huzur dolu bir atmosfer içinde meleşimsi ve ebedi bir hayata sahip olmaktır. Bu yüzden şeytan şöyle demiştir: “Eğer bu ağaçtan yiyecek olursanız, kendi arzunuzu ulaşırsınız, daimi her türlü rahatsızlıktan ve ıstıraptan uzak bir hayat yaşarsınız.” Şeytan, insani iç güdülerinden

⁴⁸ Şerh-i Mesnevi, c. 5, s. 207

⁴⁹ Hicr suresi, 40. ayet

ve refah ve ebediyete meylinden istifade ederek, ona vesvesede bulunmuştur.

وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ {21}

“Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim diye ikisine yemin etti.”

Nükteler:

►Hz. Adem ve eşi başlangıçta İblis’e itimat etmiyorlardı. Şeytan onların güvenini kazanmak için yemin etti ve bu konuda tekritte bulundu.⁵⁰ Nitekim İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur: “Adem ve Havva, o zamana kadar yalan yere Allah’a yemin edildiğini işitmemişlerdi. Bu yüzden de şeytana güvendiler ve o ağaçtan yediler. Elbette bu amel Hz. Adem’in peygamberliğinden önceydi. Dolayısıyla kendilerine yapılan bu yasaklama da ateş ve cehennem azabına sebep olan büyük ve haram bir yasaklama değildi.”⁵¹ Bu esas üzere ilk yalan yemin, şeytandan ortaya çıkmıştır.

►Kur’an şöyle buyurmuştur: “Münafıklar da yalan yere yemin eden kimselerdir.”⁵² Dolayısıyla sürekli olarak yemin içen kimseler, İslam toplumuna önder olmaya layık değildir.

⁵⁰ “وَقَاسَمَهُمَا” Fili mufaele babından olup belki de tekit ve önemle vurgulama sembolüdür

⁵¹ Uyun’ul-Ahbar, c. 1, s. 196

⁵² Tevbe suresi, 56, 62, 74 ve 107. ayetler

لَا تُطِيعُ كُلَّ خَلَافٍ مَّهِينٍ

“Şunların hiçbirine itaat etme: Yemin edip duran aşağılık.”⁵³

Mesajlar:

1-Yalan yemin, şeytanın işidir. فَاسْمَهُمَا

2-Her yemine güvenmemek gerekir. فَاسْمَهُمَا

3-Şeytan bizim inançlarımızdan kendi menfaatine istifade etmektedir. فَاسْمَهُمَا

4-Bazen düşman merhametli gözükerek ve insanın hayrımızı dilediğini iddia ederek bizlere sızmakta ve darbe vurmaktadır. إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ Yusuf'un kardeşleri de Yusuf'u ortadan kaldırmak ve onu babasından ayırmak için şöyle dediler:

“Oysa biz onun sadece iyiliğini isteriz.”⁵⁴ لَهُ لَنَاصِحُونَ

فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ {22}

“Böylece onları aldatarak düşürdü. Ağacı tattıkları anda ise, ayıp yerleri kendilerine belirverdi ve üzerlerini cennet yapraklarından yamayıp örtmeye başladılar. (O zaman) Rableri kendilerine seslendi: «Ben sizi bu ağaçtan menetmemiş

⁵³ Kalem suersi, 10. ayet

⁵⁴ Yusuf suresi, 11. ayet

miydim? Ve şeytanın da sizin gerçekten apaçık bir düşmanınız olduğunu söylememiş miydim?»

Nükteler:

► Ayette geçen “della” kelimesi, “tedliye” kökünden olup yakınlaştırmak anlamındadır. Bir hedefe ulaşmak için sarkıtılan ip ve kovaya işarettir. Güya İblis, gurur ipiyle onları aldatma çukuruna indirmiştir.

► Ayette geçen “yehsifan” kelimesi de, “hasf” kökünden türemiş olup toplamak, dikmek ve birleştirmek anlamındadır.

► Allah’ın hitabı, “nida” kelimesiyle ifade edilmiştir. Nida ise uzak hitap içindir. Zira Adem ve eşi, yasaklanmış ağaçtan yiyerek Allah’a yakınlıktan uzak düşmüşlerdir.

► Şeyh Murtaza Tebersi, Ebu’l-Futuh Razi gibi bir grup müfessir şöyle demiştir: “Hz. Adem’in cennetten çıkarılması ve yeryüzüne inişi, maslahat babından olmuştur; ceza sebebiyle değil.”⁵⁵

Mesajlar:

1-Kadın ve erkek her ikisi de şeytanın vesvesesine maruzdur. فَذَلَّاهُمَا

2-Şeytanın silahı aldatma ve kandırmadır. يُغْوِرُ

3-şeytanın vesveselerine temayül etmek, adeta kısa ve çürük bir ipe sarılmak ve de günah çukuruna yuvarlanmak gibidir. ذَلَّاهُمَا

⁵⁵ Tefsir-i İsna Eşeri

4-İlahi irşad ve emirlere teveccüh etmek çok önemlidir. Bu ister az olsun ister çok fark etmez. فَلَمَّا ذَاقَا

Günah işlemek hususunda o günahın küçük veya büyük olması önemli değildir. Önemli olan günah hususunda küstahlık etmektir. Bu yüzden az günah bile insanın rezaletine ve çöküşüne neden olmaktadır.

5-Çıplaklık da bir tür ilahi cezadır; kemal ve medeniyet göstergesi değildir. فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا

6-Bazen insanın çöküşü ve düşüşü, adım adım gerçekleşmektedir. İlk önce sapıklık fikri ortaya çıkmaktadır. Daha sonra yasaklanmış şeyleri yapmak ve yasaklanmış şeyleri yemek gerçekleşmektedir. فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا

7-İlahi irşad ve kılavuzluklara teveccüh etmemek ve yasaklanmış yiyeceklerden yemek, çıplaklığa ortam hazırlamaktadır. ذَاقَا بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا

8-Çıplaklığın çirkinliği ve örtünün yüceliği, insanın fitratının bir parçasıdır. وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ

9-Örtü bir değerdir, her ne kadar en sade bir vesileyle de olsa. وَرَقِ الْجَنَّةِ

10-Allah'ın hükümleri, emirleri, yasakları ve uyarıları sürekli olarak insanın terbiyesi ve gelişimi yönündedir. وَتَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا

11-Hz. Adem ve Havva o yasaklanmış ağaçtan yedikten sonra kendi yüce yerlerinden uzaklaştırıldılar. تَلْكُمَا Dolayısıyla da هَذِهِ الشَّجَرَةَ

12-Allah hücceti tamamlamaksızın hiç kimseyi kınamamaktadır. **أَلَمْ أَنُهَاكُمْ أَفَلًا لَّكُمْ**

13-Allah'ın yolunda yürürken düşmanları tanımak gerekir. **عَدُوٌّ مُّبِينٌ**

14-Şeytanın düşmanlığı aşıkâr olduğu halde insan, onun tehlikesinden ve düşmanlığından gaflet etmektedir. **عَدُوٌّ مُّبِينٌ**

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ {23}

“Adem ile eşi dedi ki; Ey Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan kesinlikle hüsrana uğrayanlardan oluruz.”

Nükteler:

►Şeytan ve Adem, her ikisi de itaatsizlik gösterdiler. Ama şeytan, kendi itaatsizliği (secde etmemesi) hususunda ilahi hikmet ve adalete itirazda bulunarak kibirlendi, kendi soyunun üstünlüğünü söz konusu etti ve bundan pişman da olmadı. Ama Hz. Adem ve Havva kendi itaatsizliklerini itirafta bulundular ve Allah'tan bağışlanma dileğinde bulundular. +⁵⁶

Mesajlar:

1-Bizim kendi kendimize yaptığımız zulümler karşısında da Allah'tan yardım dilemeli ve onları telafi etmeliyiz. **قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا**

⁵⁶ Tefsir-i Numune

2-Adem ve Havva hem yaptıkları yanlışlık hususunda ortak idiler, hem de geçmişlerini telafi etme ve özür dileme hususunda. **ذَاقَا قَالَا رَبَّنَا**

3-Her türlü aykırılık ve hata insanın kendisine zulmetmesidir. Çünkü Allah'ın emrine muhalefet, insanın kendi gerçek saadetine ve gelişimine muhalefettir. **ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا**

4-Dua ve mağfiret dilemenin adabından biri de önce insanın kendi yapmış olduğu günahı itiraf etmesidir. **قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا**

5-İnsanın Allah'tan ilk isteği, af ve rahmet dilemesi olmuştur. **وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا**

6-Günahkar için en önemli mesele ilahi mağfirettir. Daha sonra diğer istekleri. **إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا**

7-Allah'ın inayeti, lütfü ve merhameti, ebedi hüsrânların önünü almaktadır.

وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا... لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ
{24}

“Allah dedi ki, Oradan aşağıya ininiz, şeytan ile siz birbirinizin düşmanısınız, sizler belirli bir süre yeryüzünde barınacak geçineceksiniz.”

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ {25}

Dedi ki: «Orda yaşayacak, orda ölecek ve ondan çıkarılacaksınız.»

Nükteler:

► **اهْبِطُوا** cümlesinin muhatapları, ya Adem, İblis ve Havva'dır ya da Adem, Havva ve onun soylarıdır. Elbette bir yerde İblis, tek başına muhatap karar kılınmış ve kendisine şöyle denilmişti: **فَاهْبِطْ مِنْهَا**⁵⁷

Başka bir yerde ise Adem ve Havva muhatap karar kılınmıştır. **قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا** **Onlara söyle dedi: «Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin.»**⁵⁸ Eğer onların iniş yeri tek bir yer ise, **اهْبِطُوا** hitabı hepsine yapılmış olabilir.

► “Hubut” kelimesinin anlamı, yeryüzüne inıştır. Zira hemen ardından şöyle buyurulmuştur: **وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ**

► Gerçi Allah, Adem ve Havva'nın tövbesini kabul etmiştir: **فَتَابَ عَلَيْهِ** **Bunun üzerine tevbesini kabul etti**⁵⁹ Ama günahın yan etkisi bakidir. Evla olan bir işi terk etmenin ve Adem ile Havva'nın itaatsizliğinin yan etkisi, onların cennetten çıkması ve yeryüzüne inmesidir. **اهْبِطُوا**

Mesajlar:

1-Günah ve suçun yan etkilerinden kaçmak mümkün değildir. **قَالَ اهْبِطُوا**

2-Bazen anne babanın davranışları, soylarının iniş ve çıkışlarında etki yaratmaktadır. **قَالَ اهْبِطُوا**...

3-Adem ve Havva'nın cenneti yeryüzünden ayrı daha yüksek ve yüce bir yerdir. **اهْبِطُوا**

⁵⁷ A'raf suresi, 13. ayet

⁵⁸ Ta-Ha suresi, 123. ayet

⁵⁹ Bakara suresi, 37. ayet

4-Dünya çatışma, izdiham ve sürtüşme yeridir. İnsanlar menfaat ve içgüdülerini çatıştığı için birbirleriyle çatışmaktadır. **بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ**

5-Dünyevi hayat ve dünyadan nasiplenmek ebedi değildir. **إِلَى حِينٍ**

6-İnsan ölümden sonra yeniden dirilecektir. **مِنْهَا** Hz. Adem artık ebedi hayata ve cennete kavuşamayacağını sandığı için üzülüyor ve rahatsız oluyordu. Allah ona şöyle buyurdu: “Bu dünya hayatından sonra, insan ebedi cennete ulaşabilir.”

7-Beşer için dünyevi hayatın müddeti ve nihayeti belli değildir. (Ayette geçen “hin” kelimesi nekire olarak yer almıştır.)

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {26}

“Ey Ademoğulları, biz sizin çirkin yerlerinizi örtecek bir elbise ve size 'süs kazandıracak bir giyim' indirdik (varettik) . Takva ile kuşanıp-donanmak ise, bu daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın ayetlerindendir. Umulur ki öğüt alıp düşünürler.”

Nükteler:

►Hz. Adem'in de kıssasını naklettikten sonra Allah bu surede dört defa (bu ayette ve 27, 31 ve 35. ayetlerde) Adem'in çocuklarını ve beşer soyunu muhatap karar kıl-

mış ve onlara takva elbisesini korumak, şeytana aldanmamak, yiyecek, içecek ve süslenme hususunda israf etmemek ve Peygamberlerin davetini kabul etmek gibi önemli şeyleri tavsiyede bulunmuştur.

► Ayette geçen “rişen” kelimesi kuşların tüyü anlamındadır ki kuşlar için bu tüyler hem bir örtüdür ve hem de güzellik vesilesidir. Nitekim elbise de insanlar için bir tür süs sayılan elbiseye de “riş” denmektedir.

► Bütün nimetler Allah’ın elindedir ve ilahi gayb hazinelerinden dökülmektedir. Nitekim Allah şöyle buyurmuştur:

وَإِنْ مِّنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ

“Hiç bir şey yoktur ki, hazineleri bizim katımızda olmasın; ancak biz onu belirlenmiş bir miktar olarak indiririz.” ⁶⁰ Hakeza şöyle buyurmuştur: وَأَنْزَلْنَا

الْحَدِيدَ **“demiri de indirdik”** ⁶¹

Hakeza şöyle buyurmuştur: وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ الْأَنْعَامِ **ve sizin için hayvanlar meydana getirdi.** ⁶²

O halde Allah tarafından elbisenin yaratılması ve insanın iradesinde karar kılınışıdır. أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا

► +Takva elbisesinden maksat ise, takva, tevazu, temizlik ve iffet esasına dayalı olan elbisedir. Korku, taat, iffet, haya ve salih amel olarak da ifade edilmiştir. ⁶³

⁶⁰ Hicr suresi, 24. ayet

⁶¹ Hadid suresi, 25. ayet

⁶² Zümer suresi, 6. ayet

⁶³ Tefsir-i Menhec’us-Sadıkın

Mesajlar:

1-İlahi nimetlere teveccüh etmek, Allah'a aşık olma ve gafletten uzak durma nedenidir. **قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ... لَعَلَّكُمْ يَذْكُرُونَ**

2-Elbise bedeni tam örttüğü zaman ilahi bir nimet sayılmaktadır. **يُؤَارِي سَوْءَاتِكُمْ**

3-Gerçi elbise temin etme hususunda doğal etkenlerin yanı sıra insanlar da çaba göstermektedir, ama bütün bunlar Allah'ın elindedir. **أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا**

4-Örtü ve örtmek Allah'ın işidir. **أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا** Ama çıplaklık ve soymak şeytanın işidir. **لِيُبَيِّنَ لَهُمَا مَا وَرَىٰ عَنْهُمَا مِنْ فَوْسُوسٍ... سَوْءَاتِهِمَا**

5-Elbise ilahi bir nimettir. **لِبَاسًا يُؤَارِي** Çıplaklık ve elbisesini soymak ise günahın cezasıdır. **فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا**

6-Örtü, elbiseyle süslenme ve güzel elbiseler, Allah'ın sevdiği ve istediği şeylerdir. **قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا... وَرِيشًا** İsraf olmadığı müddetçe süslenmek, ziynet kullanmak ve güzel elbiselerden istifade etmek, hiçbir sakınca içermektedir.

7-Maddiyatın yanı sıra maneviyatın ve süsün yanı sıra takvanın varlığı gereklidir. **رِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ** Aksi taktirde elbise, israf, tekebbür, fesad, gösteriş, modaya tapma, şehvet düşkünlüğü, üstünlük taslama ve benzeri şeylere vesile olabilir.

8-Maddi elbisede ayıpları örtmek, soğuk ve sıcaktan korunmak ve güzellik söz konusu olduğu gibi takva da ayıpları örtme vesilesidir. İnsanları günahattan korumaktadır ve

de insanın manevi güzelliklerine sebep olmaktadır. لِبَاسِ
الْقَوَى

9-Topraktan pamuk yetişmektedir. Hayvanın yiyeceği olan otlardan ise, y n üretilmektedir. Kurt uęun ağız suyundan ipek üretilmektedir. Bütün bunların hepsi, ilahi ayetlerdir ve dolayısıyla da insanın uyanmasına ve kendine gelmesine neden olabilir. ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ ٱللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ.

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ ٱلْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِّنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ {27}

“Ey İnsanoğulları! şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak ananızı babanızı cennetten çıkardığı gibi sizi de şaşırtmasın. Sizin onları görmediğiniz yerlerden o ve taraftarları sizi g r rl r. Biz şeytanları, inanmayanlara dost kılarız.”

Nükteler:

► nceki ayet elbiseyi bir nimet olarak anmıştır. Burada ise, şeytanın bu elbise ve nimeti sizlerden almaması için dikkatli olunması hususunda uyarı yapılmaktadır.

►şeytan gerçi iman ehline vesvese etmekte ve insanın ayağını kaydırmaktadır. Ama müminler üzerinde tam bir egemenlik ve velayet hakkına sahip değildir. وَمَا كَانَ لِيَّ

عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطَانٍ **Benim size karşı zorlayıcı bir gücüm**

yoktu ⁶⁴ Zira mümin, tövbe ederek ve Allah'a sığınarak kurtuluşa erebilir. Şeytan, sadece kafirlere egemendir.

► Biz şeytanı görmüyorsak, şeytanın da bizi görmediğini sanmamalıyız. Aksine o, günah ortamı olan her yerde hazırdır ve sürekli olarak fitne ve aldatma peşine koşmaktadır.

Mesajlar:

1-Başkalarının tarihinden ve akıbetinden ibret almalıyız.

كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم

2-Kendimizi, sigortalanmış ve her türlü sapıklıktan korunmuş zannetmemeliyiz. Hz. Adem (a.s) meleklerin secde ettiği bir kimse olmasına rağmen şeytanın aldatmasıyla kendi yerinden uzaklaştırılmış oldu. أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم

3-Çıplaklık ve örtüden sıyrılmak, ilahi yakınlık mekanından çıkma nedenidir. أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم ... يَتَرَعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا

4-Çıplaklıkla sonuçlanan her türlü program ve propagandalar, şeytanidir. لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ ... يَتَرَعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا

5-Şeytanın hedefi, kadın ve erkeği birbirinin karşısında soymaktır. لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا

6-Şeytan, tek başına değildir. Aksine grubu ve yardımcıları da vardır. إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ Nitekim başka bir yerde ise şöyle okumaktayız: وَجُنُودُ إِبْلِيسَ **Ve İblis'in orduları**

da. ⁶⁵

⁶⁴ İbrahim suresi, 22. ayet

⁶⁵ Şuara suresi, 95. ayet

7-Şeytanı görmüyorsak ondan gafil olmamalıyız. Sürekli olarak hazır bulunmalıyız. لَا يَفْتِنَنَّكُمْ ... لَا تَرَوْهُمْ Zira şeytanın aldaticılığı görünmezliğinden dolayıdır.

8-Çıplaklık imansızlığın ve şeytanın egemenliğinin göstergesidir. يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا ... أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

9-Şeytanın egemenliği ve sultası insanın kendi ameli sebebiyledir. أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

10-İlahi sünnet, şeytanın kafirlere ve inkarcılara egemen olmasıdır. إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

11-Allah'a iman etmek, şeytanın insan üzerindeki hakiyetine ve velayetine engel teşkil etmektedir. أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ {28}

Onlar bir fenalık yaptıkları zaman, «Babalarımızı bu yolda bulduk, Allah da bize bunu emretti» derler. De ki: «Allah fenalığı emretmez. Bilmediğiniz şeyi Allah'a karşı mı söylüyorsunuz?»

Nükteler:

►Tefsirde okuduğumuz üzere bu ayet, müşriklerin cahiliyye döneminde adet olduğu üzere tavaf halinde çıplaklığı ile ilgilidir. Onlar bu işi atalarını taklit ederek yerine getiriyor, ama Allah'ın böyle tavaf edilmesini emrettiğini iddia ediyorlardı.

►Çirkin amel sahibi kimseler, hatalarını taklit etmekte ve şirki Allah'a isnat ederek şöyle demektedirler: لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا **Allah dileseydi biz şirk koşmazdık.**”⁶⁶

Hakeza: **Eğer Allah dileseydi, O'nun dışında hiç bir şeye kulluk etmedik.**⁶⁷ Yani onlar şöyle diyorlardı: “Allah bizim müşrik olmamızı istemiştir.” Onların zannettiğine göre Allah kendilerine mühlet verdiği için onların her türlü kötülüğünden ve çirkinliklerinden hoşnut olmaktadır ve bunları emretmiştir.

►Bu ayette onlar önce atalarını söz konusu etmiştir. وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا Daha sonra ise Allah'ın emri olduğunu beyan etmişlerdir. وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا Belki de bu onların atalarının işinin onlar nezdinde Allah'ın emrinden de önemli olduğu deliline dayanmaktaydı.

Mesajlar:

1-Günahı tevil etmek, günden daha büyüktür ve şeytanın sulta ve egemenliğinin nişanesidir.... أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ

قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا Bu ister toplumsal bir tevil olsun (atalar) ve isterse de dini bir tevil olsun (Allah'ın çirkinlikleri emretmesi) hiç fark etmez.

2-Ataların çirkin ve yanlış metoduna bağlı kalmak ve dine bid'at çıkarmak, şeytanın velayetinin ve imansızlığının bir nişanesidir. ... إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ □

⁶⁶ En'am suresi, 48. ayet

⁶⁷ Nahl suresi, 35. ayet

إِذَا فَعَلُوا ۖ فَاحْشَۃً ۚ قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا...

3-Bazı amellerin fesat ve çirkinliği apaçık ve fitridir. ۖ فَاحْشَۃً Zira “fahişe” kelimesi, çirkinliği ve kötülüğü apaçık günah anlamındadır.

4-Bazen insanın sapıklıkları, kendisinden sonra sizlere de intikal etmekte ve sapıklar gelecek nesillerin günahını da omuzlamaktadırlar. Gelecek nesillerin günahını da omuzlamaktadırlar. وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا

5-Geçmişlerin metodu sürekli değerli değildir. Ataları yersiz yere taklit etmek yasaktır. قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا

6-Allah hiçbir zaman çirkinliği emretmez. وَاللّٰهُ أَمَرَنَا بِهَا ۖ (Geçmiş bir zaman filinin cevabı gelecek zaman fiiliyle verilmiştir ki devamlılık ve sürekliliğin nişanesi olsun)

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ {29}

De ki: «Rabbim adaleti emretti ; her secde yerinde yüzünüzü O'na doğrultun; dinde samimi olarak O'na yalvarın. Sizi yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz.»

Nükteler:

►Ayette geçen “kıst” kelimesi ayrımcılık ve bölücülük karşıtıdır. Yani herkesin hakkını başkasına değil kendisine vermek demektir.

►Bu ayette çeşitli kavramlar söz konusu edilmiştir: Terbiye “rabbi”, adalet “el-kıst”, ibadet “ekimu”, cemaat “vücuhekum” vahdet ve birlik “mescit”, dua “veduhu”,

niyet ve ihlas “muhlisine lehu” ve haşır ve kıyamet “teudun”.

► Merhum Tebersi'ye göre □ **وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ** ayetinden maksat, namazdan sonra dua ve halisane yalvarmanın emredilmesidir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Her namazdan sonra Hz. Zehra'nın (a.s) tesbihi, bin rekat namazdan daha iyidir.”⁶⁸

► Diriliş ve haşrolmak, cismanidir. Öyle ki toprak zerreleri yiyecek yoluyla sizlerde bir araya gelmiştir. Aynı şekilde çürümüş kemikleriniz de kıyamet günü bir araya gelecektir. **كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ** Sizi bir hücreden ve spermden yaratan güç, aynı şekilde sizin kalıntılarınızı da kıyamet günü diriltebilir. Rivayette de okuduğumuz üzere, **كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ** ayetinden maksat şudur ki sizler öldüğünüzde taşıdığınız inanç üzere dirileceksiniz. Yani mümin iman üzere kafir ise küfür üzere dirilecektir.⁶⁹

► Bir hadiste şöyle okumaktayız: “Kıyamet günü insanlar, çıplak ve yalın ayak olarak haşrolacaktır.”⁷⁰ Tıpkı annesinden doğduğu gibi.

Mesajlar:

1-İnsan, adalet ile görevlidir. **أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ** Çirkin davranışlar ve ameller ise adalet dairesinin dışında kalmaktadır. **لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ □ ...أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ**

⁶⁸ Tefsir-i İsna Eşeri

⁶⁹ Tefsir-i Mecme'ul-Beyan

⁷⁰ Tefsir-i Furkan

2-Dine halisane bir şekilde bağlı olmak, adaletin yayılmasına ortam sağlamaktadır. **أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ**

3-Bölücülüğe ve ayrımcılığa engel olmak ibadetin yanı sıra söz konusu edilmiştir. İbadet ve namaz, adaletle olduğu taktirde daha fazla değer taşımaktadır. **بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا**

4-Sahih ve doğru bir terbiye, adaletle dayalı bir sistem için de söz konusudur ve adalet, ilahi rububiyet işlerinden biridir. **أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ**

5-Din, insanın toplumsal, ibadi ve itikadi boyutlarını kapsamaktadır. □ **وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ** □ **أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ** □ **وَأَقِيمُوا**

6-Mescit ve cami ihlasın üstüdür; riya ve şirkin değil. **وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ... مُخْلِصِينَ**

7-Duanın şartlarından biri de halis niyettir. □ **وَادْعُوهُ** □ **مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ**

8-Ahirete iman ve teveccüh etmek insanın ihlasının ve adaletinin ikame edilme sebebidir. **كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ**

9-İlk yaratılış, yeniden direnişin mümkün olduğunun delilidir. **كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ**

فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ {30}

Allah, insanların bir kesimini doğru yola iletti, bir kesimi de sapıklığı haketti. Çünkü onlar Allah'ı bir yana bırakarak şeytanları dost edindiler ve (buna rağmen) doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

Mesajlar:

1-Hidayet, Allah'ın işidir. فَرِيقًا هَدَى Ama sapıklık bizim kötü seçimimizin sebebiyledir. اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ

2-Allah'tan kopmadığımız müddetçe şeytanın bütün vesveseleri Allah'ı anmak ve tövbe neticesinde irade edilebilir. مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا **şeytandan gelen bir dürtmeye bir kışkırtmaya uğradıklarında**⁷¹

Ama Allah'tan korkmak, insanın şeytanın tuzağına düşmesine ve de şeytanın insan üzerinde sulta kurmasına neden olmaktadır ki artık bunu telafi edebilmek mümkün değildir. حَقٌّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ

3-İnsan özgürdür ve dolayısıyla da hem ilahi velayeti ve hem de şeytanın velayetini seçebilir. إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ

4-Sapıkların görüşleri gerçekleri gören ve reel görüşler değildir. Aksine hayalci ve kuruntuya dayalı görüşlerdir. يَخْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ

5-Fikri sapıklık ve cehl-i mürekkeb (sapık olduğu halde kendisinin hak yolda olduğunu sanmak) sapıklıkların en kötüsüdür. يَخْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُّهْتَدُونَ Nitekim başka bir yerde şöyle okumaktayız: قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا

الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا

De ki: «Davranış (tarzı olan ameller) bakımından en çok hüsrana uğrayacak olanları size haber vereyim mi?» «Onların, dünya hayatındaki bütün

⁷¹ A'raf suresi, 201. ayet

çabaları boşa gitmişken, kendilerini gerçekte güzel iş yapmakta sanıyorlar.»⁷²

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا
إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ {31}

Ey Ademogulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin; yiyecek için fakat israf etmeyin, çünkü Allah müsrifleri sevmez.

Nükteler:

► Belki şöyle söylenebilir: Kur'an'da, “ya be-ni adem!” hitabıyla bneyan edilen her şey, bütün insanlar ve bütün dinler ile ilgilidir ve bütün dinlerin ortak değeridir.

► Kur'an, mal ve evladı, “ziynet” (süs) olarak adlandırmıştır. **Mal ve evlatlar dünya hayatının süsüdürler.**⁷³ Bu esas belki de ayet şu gerçeği beyan etmektedir ki camiye giderken, mal ve çocuklarınızı da beraberinizde götürünüz ki mallarınızla Müslümanların iktisadi problemlerinin halletmeye çalışınız ve çocuklarınızın mescit ve cemaatlerde hazır bulunmasıyla da gelecek nesillerin hareket sorunlarını hallediniz.

► Rivayetler de adil cemaat imamı, zahiri süslü olmak, koku sürünmek, namaz giderken rükuda namazda secde

⁷² Kehf suresi, 103-104. ayetler

⁷³ Kehf suresi, 46. ayet

kapanmak, bayram namazına ve cüma namazına katılmak, süs ve ziynet esası olarak ifade edilmiştir. +⁷⁴

► İmam Mücteba (a.s) namaz esnasında ve camide hazır olunca en güzel elbiselerini giyiyor ve şöyle buyuruyordu: “Şüphesiz Allah güzeldir ve güzel olan rabbim için güzel bir şekilde süslenirim.” + Daha sonra İmam Mücteba (a.s) bu ayeti tilavet buyuruyordu: +⁷⁵

► Allah, ziynet ve güzelliği sevmektedir. Aksi taktirde bunu asla emretmezdi. **خُذُوا زِينَتَكُمْ** Nitekim İslam da fitri bir dindir ve insanlar fitratı gereği süsten ve ziynetten lezzet almaktadır.

► Süslenerek camiye gitmek, Allah'ın kullarına ve Allah'a ibadet etmeye saygı göstermektir ve aynı zamanda çeşitçilik icat etmekte ve diğerlerini de camiye + pratik olarak teşvik etmektedir. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur. “Mal insanın elinde olan ilahi bir emanettir. Dolayısıyla bu malı tüketmek de israftan uzak olmalıdır.” +⁷⁶

► Gerçi süs ve yiyeceklerden istifade etmek fitri ve doğal bir iştir. Ama fakirler ve mahrumların olması gibi özel şartlar altında onların da dertlerini paylaşmak gerekir. Bu yüzden tarihte de okuduğumuz insanların nisbeten refahta daha fazla bir refah içinde yaşad. Dönemde İmam Sadık'ın (a.s) giymiş olduğu elbise türü, insanların fakirlik ve yoksulluk içinde çırpındığı bir dönemde yaşamış

⁷⁴ Nur's-Sakaleyn, Menhec'us-Sadıkın ve İsna eşeri tefsirleri

⁷⁵ Mecme'ul-Beyan tefsiri

⁷⁶ Tefsir-i Safi

olan Hz. Ali'nin (a.s) elbisesinden farklıydı. Zira her birinin toplumsal şartları birbirinden ayrı ve farklıydı.⁷⁷

► İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Bir günlük rızık olduğu halde buna kanaat etmeyen ve insanlardan dilenen kimse, israf edenlerdendir.”⁷⁸

► Yiyecek hususunda israfa kaçmak ve oburluk etmek, bir çok ruhi ve cismi hastalıkların sebebidir. Aynı zamanda kalbin katılaşmasına ve ibadetin tadını almaktan mahrum olmasına neden olmaktadır. Nitekim Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Mide, her hastalığın evidir.” Hıristiyan bir doktor bu ayet ve hadisi işittikten sonra şöyle demiştir: “Bütün tıp ilmi, bu ayette ve Peygamberinizin bu sözünde gizlidir.”⁷⁹

► İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Malın ortadan kalkmasına ve bedeninin zarar görmesine sebep olan şey israftır.”⁸⁰ Başka bir rivayette ise şöyle okumaktayız: “Allah yolunda harcanan her şey ne kadar çok olursa olsun israf değildir ve Allah'a günah yolunda harcanan her şey ne kadar az olursa olsun israftır.”⁸¹

Mesajlar:

1-Müslümanların üssü durumunda olan mescitler, süslü güzel ve çekici olmalıdır. خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

⁷⁷ Tefsir-i İsna Eşeri

⁷⁸ Tefsir-i Furkan

⁷⁹ Tefsir-i Mecme'ul-Beyan

⁸⁰ Kafi, c. 2, s. 499

⁸¹ Tefsir-u Menhec'us-Sadikin

2-En güzel ve en iyi elbise en iyi mekanlar içindir. خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

3-İslam, namazın batınına teveccüh etmektedir. فِي صَلَاتِهِمْ Onlar namazlarında huşû içindedir.⁸² Aynı

şekilde namazın zahirine de riayet etmektedir. زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ Evet İslam'da zahir ve batın, dünya ve ahiret birbiri-
rine karışmış haldedir.

4-Ziynet gerçi bireysel namazda da bir değer ifade etmektedir, ama toplum ve mescit için süslenmenin özel bir he-
sabı vardır. عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

5-Önce namaz, sonra yemek. وَأَشْرَبُوا عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ Önce ruh ve maneviyata teveccüh daha sonra bedene teveccüh gerekir.

6-Tutumluluk, Allah'ın sevdiği bir şeydir. Süs ve yiyecekten nasiplenmek, israftan uzak bir şekilde olmalıdır. وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {32}

Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir? «Bunlar, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet gününde de yalnız onlar içindir» de. Bilen kimseler için ayetlerimizi böylece üzün üzün açıklıyoruz.

Nükteler:

⁸² Müminun suresi, 2. ayet

► Bu ayet, süsün insan için helal olduğunu beyan etmektedir. Kur'an Allah'ın nimetlerinin birinde seyirciler için gökyüzünü yıldızlarla donatılması ve zinetlendirmesi olduğunu bildirmektedir. **وَرَبَّيْنَاهَا لِلنَّاطِرِينَ onu gözleyen-ler için süsledik**⁸³ Ama süse olan ilgi insanı helak etmemelidir ve bu süsten istifade etmek, kontrollü olmalıdır. Dolayısıyla Kur'an, kadınların eşlerinden ve mahremlerinden başkasına süslerini göstermesini haram kabul etmektedir. **لَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ. Süslerini başkasına göstermesinler.**⁺⁸⁴

► Osman b. Maz'un, Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) huzuruna vardı ve kendisinin + edilme, uzlete çekilme, eşinden, ailesinden ve toplumdan uzaklaşma niyetinde olduğunu bildirdi. Peygamber onun bu işinden şiddetle rahatsız oldu ve şöyle buyurdu: "Şehveti kontrol etmek için oruç tut. Reddedilmiş ruhbanîyet ve riyazet yerine camiye git, namaza kadar oturarak bekle. Çöllere düşme yerine de cihat, hac ve umreye katıl. Eşinden ve güzel kokulardan istifade et, malından mahrumlara ver, haramlardan hicret et. İşte bunlar benim yolum ve metodumdur. Herkim bu metottan yüz çevirecek olur ve tövbe de etmezse melekler bu kimsenin Kevser havuzuna girmesine engel olur."⁸⁵

⁸³ Hicr suresi, 16. ayet

⁸⁴ Nur suresi, 31. ayet

⁸⁵ Tefsir-i Kebir-i Fahr'ur-Razi

► Asım b. Ziyad da hayat metodunu değiştirmesi, helalardan ve lezzetlerden uzak durmayı kararlaştırmıştı. Hz. Ali (a.s) onun bu düşüncesini mahkum etti ve kendisini kınadı. Hz. Ali'yi (a.s), “o halde neden sen kendin bu kadar sade yaşıyorsun?” diye sorunca da İmam ona cevap olarak şöyle buyurdu: “Ben toplumumuzun önderiyim, Allah önderlere hayat düzeyini toplumdaki en zayıf kimselerin hayat düzeniyle denkleştirmeyi ve başkalarının derdine ortak olmayı emretmiştir.”⁸⁶

► Hz. Ali (a.s) yobaz hariciler hakkında temsilcisi İbn-i Abbas'ı onlara gönderirken en iyi elbiselerini giymesini, güzel kokular kullanmasını ve güzel bir atla haricilerin yanına gitmesini emretmiştir.”⁸⁷

► Bazı kimseler bu ayeti şöyle tefsir etmişlerdir ki dünya süsü ve rızık çeşitli acılar ve zorluklarla iç içedir. Ama ahiret süsü ve rızık dertsiz ve halistir.

Mesajlar:

1-Peygamber bid'atlarla savaşmaktan sorumludur. **قُلْ مَنْ حَرَّمَ**

2-İslam yersiz zühde, meşru olmayan riyazete ve ruhbanlığa karşıdır. **قُلْ مَنْ حَرَّمَ**

3-Güzelliklerden ve süslerden faydalanmanın temel ilkesi mübah oluşudur, meğer ki haram olduğuna dair özel bir delil bulunmuş olsun. **قُلْ مَنْ حَرَّمَ**

⁸⁶ Kafi, c. 1, s. 410

⁸⁷ Tefsir-i Menhec'us-Sadıkın

4-Dünya süslerinden uygun bir şekilde istifade etmek ve insanları buna teşvikte bulunmak bir değerdir. **زينة الله** Zira bu süsler, Allah’a isnat edilmiştir.

5-Allah’a ulaşmanın yolu, helal ve temiz olan şeyi terk etmek değildir, aksine yerli yerinde kullanmak ve adalete riayet etmektir. **قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ**

6-İslam fıtrat ile uyumlu ve itidal üzere olan bir dindir. İnsanın doğal ihtiyaçlarına olumlu cevaplar vermiştir. Faydalı olan şeyleri helal saymış, zararlı olan şeyleri ise yasaklamıştır. **مَنْ حَرَّمَ...أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ**

7-Dünya süsleri, örneğin yiyecekler, insanın ihtiyaç duyduğu şeylerdir. (Dünya süsleri, yiyeceklerin yanı sıra zikredilmiştir.) **زينة الله...وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ**

8-Nimetleri yaratmanın asıl hedefi, müminlerin istifadesi ve faydalanması içindir. Gerçi kafirler de bundan faydalanmaktadır. **قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا** Elbette başka bir yerde ise şöyle buyrulmuştur:

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

İnsanların hangisinin daha iyi işlediğini ortaya koyalım diye, yeryüzünde olan şeyleri, yeryüzünün süsü yaptık.⁸⁸

9-Dünyevi nimetlerden faydalanmak hususunda mümin ve kafir eşittir. Ama kıyametteki mutluluk, müminlere özgüdür. **لِلَّذِينَ آمَنُوا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ**

10-İlim ve alimin Allah nezdinde özel bir yeri vardır. **كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ**

⁸⁸ Kehf suresi, 7. ayet

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى
اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ {33}

De ki: «Rabbim sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmedığı şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır.»

Nükteler:

►“Fevahiş” kelimesi, “fahişe” kelimesinin çoğulu olup çirkinliği herkese aşıkaran günah demektir. Tıpkı zina gibi çünkü cahiliyye döneminde gizli yapılan günahları caiz görüyorlardı. Bu ayet, gizli olan günahların da haram olduğunu belirtmektedir.

►“İsm” kelimesi ise, insanı uçuruma yuvarlayan günah anlamındadır. “Bağiy” ise başkalarının hakkına tecavüz etmektir. Bu ayet, itikadi ve inanca ait ve dil ile yapılan günah çeşitlerini ele almıştır.

►Rivayetlerde Batını günahlardan maksadın zalim önderlerin velayetini kabul etmek olduğunu belirtmiştir.
+⁸⁹

►Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse ilim ve bilgisi olmadan bir hüküm verecek olursa gök ve yerdeki melekler ona lanet ederler.”⁹⁰

⁸⁹ Nur’us-Sakaleyn Tefsiri

►Zürare İmam Sadık’a (a.s) şöyle sormuştur: “Allah’ın kulları üzerindeki hücceti nedir?” İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Bildikleri şeyleri söylemeleri ve bilmedikleri şeyler hususunda sessiz kalıp, durmalarıdır.”⁹¹

Mesajlar:

1-İlahi haramlar, insanın tekamüle gelişimi ve terbiyesi amacına yöneliktir. حَرَّمَ رَبِّي

2-Helallar çoktur ama haramlar azdır ve sınırlıdır. Haram olan hususlar ise Kur’an ve rivayetlerde beyan edilmiştir. إِنَّمَا حَرَّمَ... أَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

3-Günah günahıdır. Bu günahın zati ve akli çirkinliği vardır. Her ne kadar insanlar anlamasa da bu böyledir. وَمَا بَطَّنْ

4-Müşriklerin kendi inançları hususunda hiçbir delili yoktur. لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا

5-Tebliğ ve kötülüklerden sakındırma hususunda ilk önce helal ve meşhur yollardan istifade etmek gerekir. Daha sonra kötülükleri yasaklamalı ve haram olan işler, ilan edilmelidir. (Önceki ayet helalları beyan etmişken bu ayet haramları dile getirmiştir.) قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ... إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي

6-Burhan ve istidlal bir tür ilahi lütuf ve feyizdir ki can ve akla ilka edilmiştir. مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا

7-Herhangi bir şeyin Allah’a istinat edilmesi bir ilim ve delil üzere olmalıdır. مَا لَمْ يَنْزَلْ بِهِ سُلْطَانًا Evet, her türlü id-

⁹⁰ Tefsir-i Numune

⁹¹ Tefsir-i Furkan

dia özellikle de varlık hakkındaki iddialar, delil ve mantık üzere olmalıdır.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ {34}

Her ümmet için belirli bir süre vardır; vakitleri dolunca ne bir saat gecikebilir ne de öne geçebilirler.

Nükteler:

►Kur'an'daki bu ayet esasınca sadece bireyler değil, hatta devletler, milletler, ümmetler ve medeniyetler de belli bir ecele ve ömre sahiptir.

“Önden ve arkadan ecel aşağı inince
Sağdan ve soldan bir tek nefese izin vermez.”

Mesajlar:

1-Dünyaya ve dünyevi makamlara aldanmamalıyız. Haramlardan ise sakınmalıyız. **لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ** إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي...لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ

2-Varlık aleminde hiçbir değişiklik tesadüfe dayalı değildir. Hesaplanmış dakik ilahi bir düzen ve tedbir dışında hiçbir değişim gerçekleşmemektedir. Ümmetlere de bir takım kanunlar hakimdir. **لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ**

3-Elimizde olan imkanlar ve fırsatlar yok olacak türdendir. O halde gücümüz yettiğinde en doğru istifadede bulunmamız gerekir. **لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ**

4- Zalimler, ilahi mühlet ve fırsatı kendilerine yapmış bir lütfün nişanesi olarak saymamalıdır. **لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ** Zira bu fırsatın sonu gelip çatacaktır. Nitekim başka bir yerde

şöyle buyrulmuştur: **وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ve yok oluşları için belirli bir vakit kararlaştırdık.**⁹²

5-Allah yolunun mücahitleri, tağutların sultanı sebebiyle asla ümitsizliğe düşmesinler. Aksine çaba göstersizler.

Çünkü tağutlar da gidicidir. **لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ**

6-Sürekli olarak bir takım gruplar, kudreti ele geçirmekte, denenmekte ve yok olmaktadır. **فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ**

يَا بَنِي آدَمَ إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ {35}

Ey İnsan oğulları! Size aranızdan ayetlerimizi okuyan peygamberler geldiğinde, kimler onların bildirdiklerine karşı gelmekten sakınır ve gidişini düzeltirse, işte onlara korku yoktur ve onlar üzölmeyeceklerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {36}

Ayetlerimizi yalanlayıp onlara karşı büyüklük taşılayanlar, işte onlar cehennemliklerdir, orada temelli kalacaklardır.

Nükteler:

⁹² Kehf suresi, 59. ayet

►Korku ve endişe, gelecek ile ilgilidir ve emniyet ve güvenliğin karşıtıdır. Ama hüznün geçmiş ve kaybedilmiş şeyler ile ilgilidir ve de mutluluk ve sevinç karşıtıdır.⁹³

Mesajlar:

1-İlahi sünnetlerden biri de ilahi vahyi beyan etmek için Peygamberlerin gönderilmesidir. **يَقْصُورُ عَلَيْكُمْ آيَاتِي**

يَأْتِيَنَّكُمْ

2-Sözün etkileme yollarından biri de gönderilen elçinin haktan biri olmasıdır. **مَنْكُمْ**

3-İnsan özgür ve irade sahibi bir varlıktır. Dolayısıyla kaderi de kendi inanç ve amellerinin ipoteğinde bulunmaktadır. **فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ**

4-Takva sahibi bir kimse, düzelticidir ve de olumlu faaliyetlere sahiptir; inzivaya çekilmiş değildir. **اتَّقَى وَأَصْلَحَ**

5-Takva ve kendini islah etmek, başkalarını islah etmekten önce olmalıdır. Maslahatçı kimseler, bizzat takva sahibi olmalıdırlar. **اتَّقَى وَأَصْلَحَ**

6-Müminler ve Peygamberlerin gerçekleri takva ve islah ehli olan kimselerdir. **يَأْتِيَنَّكُمْ رَسُولٌ ... فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ** Görüldüğü gibi burada onlara iman eden kimse, “O halde onlara iman eden kimse” diye buyrulmamıştır.

7-Gerçek huzur ve güvenlik takva ve islah sayesinde. **اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ**

8-Yalanlama, kibir ve Peygamberlere itaatsizliğin sonuçları, ebedi azap ve cehennem ateşidir. **أَصْحَابُ ... اسْتَكَبَرُوا** فِيهَا خَالِدُونَ □ ○ ... النَّارِ

⁹³ et-Tahkik fi Kelimat'il-Kur'an

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ
مِّنَ الْكِتَابِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَقَّوْنَهُمْ قَالُوا أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ
اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ {37}

Allah'a karşı yalan uyduran veya ayetlerini yalan sayandan daha zalim kimdir? Kitap'taki payları kendilerine erişecek olanlar onlardır. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara, «Al-lah'tan başka taptıklarınız nerede?» deyince, «Bizi koyup kaçtılar» derler, böylece inkarcı olduklarına kendi aleyhlerine şahitlik ederler.

Nükteler:

►Kur'an ayetlerinde Allah'a iftirada bulunmaktan maksat, genellikle Allah'a şirk koşturmadır.⁹⁴ Elbette bir şeyi hiçbir delil olmaksızın helal veya haram kılmak hem bid'attır, hem de Allah'a iftirada bulunmaktır. Nitekim Peygamberleri yalanlamak da bir tür Allah'a yalan isnat etmektir.

►Kur'an'da onbeş defa bazı kimseler, halkın en zalimleri olarak tanıtılmıştır. Yani onlar, hem kendilerine ve şahsiyetlerine zulmetmişlerdir ve hem de topluma. Bütün bunların kökeni ise şirk, küfür ve inattır.⁹⁵

►نَصِيبُهُمْ مِّنَ الْكِتَابِ ifadesi, rızık, hayat, ölüm dünya sadeti ve şekaveti ve kıyamette ilahi levh-i mahfuzda kay-

⁹⁴ Tefsir'ul-Mizan

⁹⁵ Tefsir-i Numune, c. 5, s. 184

dedildiği üzere amellerin karşılığı mükafatı ve cilasını kapsamaktadır. +⁹⁶

Mesajlar:

1-Yalanlamak, Allah'a iftirada bulunmak ve bid'at çıkarmak, en büyük zulümlerdendir. **فَمَنْ أَظْلَمُ**

2-Her insanın dünyada kesin ve kaydedilmiş bir nasibi vardır. **يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ**

3-Bazı melekler, ruhları almakla görevlidir. **رُسُلْنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ**

4-Ruh, insanın bütün hakikatini ifade etmektedir. **يَتَوَفَّوْنَهُمْ**
Görüldüğü gibi **يَتَوَفَّوْنَ أَنْفُسِهِمْ** buyurulmamıştır.

5-İnsan ölümün nişanelerini gördüğü zaman gaflet uykusundan uyanmakta, ruhu alan görevlilerle konuşmaktadır. Ama bunun hiçbir faydası yoktur. **يَتَوَفَّوْنَهُمْ**

6-İnsanın sorguya çekilmesinin ilk aşaması, ölümün ilk anından itibaren başlamaktadır. **أَيْنَ مَا كُنْتُمْ**

7-Kıyamette sorulan ilk soru, mabut ve ilah hakkında sorulan sorudur. **أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ**

8-Allah'tan gayrisi, sadece bir seraptır. Müşrikler ölünce, bütün mabut ve ilahlarının boş olduğunu itiraf edeceklerdir. **قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا** □

9-Kıyamet günü ilk hakim, insanın vicdanıdır. **شَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ**

⁹⁶ Tefsir-i İsna Eşeri

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أَخَرَاهُمْ لِأَوْلَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ {38}

Allah, «Sizden önce geçmiş cin ve insan ümmetleriyle beraber ateşe girin» der. Her ümmet girdikçe kendi yoldaşına lanet eder. Hepsi birbiri ardından cehennemde toplanınca, sonrakiler önkcekiler için, «Rabbimiz! Bizi sapıtanlar işte bunlardır, onlara ateş azabını kat kat ver derler, Allah, «Hepsinin kat kattır, ama bilmezsiniz» der.

Nükteler:

Kıyametin sarsıcı sahnelerinden biri de cehennem ehlinin birbirleriyle yaptıkları konuşmalardır. Özellikle de cehenneme girmelerine sebep olan büyüklerle yapılan konuşmaları, gerçekten insanı derinden etkilemektedir. Bu açıdan orada takvasız dostlar da birbirine karşı düşman kesilmektedir. الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

O gün takva sahipleri dışında, dost olanlar birbirlerine düşman olurlar⁹⁷ Bazen de kendilerini sapıklığa sürükleyen ve zayı eden kimseleri görmeyi dilerler.

أَرْنَا الَّذِينَ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلُهُمَا تَحْتَ أَفْدَامِنَا

İnkâr edenler: «Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan, bizi saptıranları göster, onları ayaklarımızın altına alalım da en altta kalanlardan olsunlar»

⁹⁷ Zuhurf suresi, 64. ayet

derler ⁹⁸ Bazen de büyüklere itaatin kendilerinin çöküşüne sebep olduğunu kabul ederler. أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا

فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا **yöneticilerimize ve büyüklerimize itaat etmiştik, fakat onlar bizi yoldan saptırdılar. «Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver, onları büyük bir lanete uğrat» derler.** ⁹⁹ Ama insan amel özgürlüğüne ve irade sahibi bir varlıktır. Kendi hatasını ve sapıklığını başkalarının boynuna atamaz. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: +ayetinde geçen önderlerden maksatأَضَلُّونَا هَؤُلَاءِ önderler ve zalim imamlardır. ¹⁰⁰

► Kıyamet günü zalim önderler ve takipçileri her biri iki kat azap görür. Zira Kur'an sapıkların önderleri için diledikleri iki kat azaba cevap olarak şöyle buyurmuştur: “Hem önderlerin iki kat cezası vardır hem de önderlerin takipçilerinin.” لِكُلِّ ضِعْفٍ Çünkü önderler, hem kendilerini hem de diğerlerini saptırmışlardır. Ama onların takipçileri ise hem kendilerini saptırdıkları ve hem de onlara uyararak ve onları destekleyerek batıl önderlerin canlılık kazanması ve güçlenmesine sebep oldukları için iki kat azap göreceklidir.

Mesajlar:

1-Cennette kin ve düşmanlık yoktur. Cennet tümüyle barış ve sefa yeridir. Ama cehennemde bireyler birbirine la-

⁹⁸ Fussilet suresi, 9. ayet

⁹⁹ Ahzap suresi, 67. ayet

¹⁰⁰ Tefsir-i Nur'us-Sakaleyn

net etmektedirler. لَعْنَتْ أُخْتَهَا Nitekim Ankebut suresi, 25.

ayette şöyle okumaktayız: يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ

بَعْضُكُم بَعْضًا **kiyamet günü, bir kısmınız bir kısmınızı inkâr edip-tanınmayacak ve bir kısmınız bir kısmınıza lanet edeceksiniz.**

2-Cinler de tıpkı insanlar gibi bir teklif sahibidir. Günahkarları da benzeri bir akıbete sahiptir ve aynı cehennemde yer alacaklardır. □ الْجِنَّ وَالْإِنْسُ فِي النَّارِ... لَعْنَتْ أُخْتَهَا

3-Kafirler, bir defa da cehenneme girmeyeceklerdir. Aksine belli bir tertip üzere ve sırayla gireceklerdir. كُلَّمَا دَخَلَتْ

4-İlahi olmayan velayetler, muhabbetler ve desteklemeler, kıyamet günü kin ve dua ve düşmanlığa işarettir. لَعْنَتْ أُخْتَهَا

5-Kıyamet günü herkes günahını başkasının boynuna atmaya çalışmakta ve kendisi için bir suç ortağı bulmaya çalışmaktadır. هُوَ لَاءَ أَضَلُّونَا

6-Bazen insan, bir takım cezalar görmektedir ki bundan haberi bile olmamaktadır. وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ

وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأَخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذَوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

{39}

Öncekiler sonrakilere, «Sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktu, kazandığınıza karşılık azabı tadın» derler.

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ

الْجَنَّةَ حَتَّى يُلَاحَظَ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ {40}

Şüphesiz ayetlerimizi yalanlayanlardan ve onlara karşı büyükenenler, onlar için göğün kapıları açılmaz ve halat (ya da deve) iğnenin deliğinden geçinceye kadar cennete girmezler. Biz suçluguñahkârları işte böyle cezalandırırız.

Nükteler:

► İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Müminlerin amelleri ve ruhları göğ'e doğru götürülmekte ve göğüs kapıları yüzlerine açılmaktadır. Ama kafirlerin amelleri ve ruhları, göğ'e götürülünce aniden şöyle bir ses işitilmektedir: “Siccin'e doğru ininiz.”¹⁰¹

► Ayette geçen “cemel” kelimesi, ya deve anlamındadır, ya da sahilde gemilerin bağlandığı kalın halat anlamındadır. Ama burada maksat, kafirlerin cennete girişinin imkansız olduğunu beyan etmek olduğundan deve ve devenin iğne deliğinden geçmesi anlamı daha uygundur. Tefsir-i Numune'de şöyle okumaktayız: “Cemel kelimesi daha çok deve anlamında kullanılmaktadır. Rivayetler esasınca da bu anlam daha uygundur.”

Luka incilinde ise şöyle yer almıştır: “Devenin iğne deliğinden geçmesi, kapitalistlerin ve devlet adamlarının melekut-i alaya (yüce alemlere) yükselişinden daha kolaydır.”¹⁰²

¹⁰¹ Tefsir-i Mecme'ul-Beyan

¹⁰² İncil-i Luka, 18. bab, 24. ayet

►Kırkıncı ayetin zahirinden cennetin göklerde olduğu ve cennete girmek için de cennet kapılarından geçilmesi gerektiği anlamı istifade edilebilir.

►Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Gönül kapıları beş vakitte açıktır: İslam mücahitlerinin savaştığı zaman, yağmur yağdığı zaman, Kur'an okunduğu zaman, şafak vakti ve ezan sesinin yükseldiği zaman.”¹⁰³

►Göklerin ve yerin rahmet kapıları, takvalı müminlerin yüzüne açılmaktadır. وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ بَرَكَاتٍ **Eğer o ülkeler halkı inansalardı ve korkup-sakınsalardı, gerçekten üzerlerine hem gökten, hem de yerden (sayısız) bolluklar (bereketler) açardık.**¹⁰⁴ Göğün kapıları inatçı ve yalanlayıcı kafirlerin yüzüne kapılmıştır ve de açılmayacaktır. لَا تَفْتَحُ لَهُمُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ

Mesajlar:

1-Kıyamet günü sapık önderler, kendi takipçilerini azapta ortakları olarak kabul etmektedirler. وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ

2-Şirk takipçileri kat kat azaptan kurtulmak için önderlerinden hiçbir ayrıcalığa ve üstünlüğe sahip değillerdir. فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ

3-İnsanın kaderi, hatta cehennem ehlinin inancına göre de bizzat kendi yaptıklarının ve amellerinin ipoteğindedir. فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ

¹⁰³ Tefsir-i Nur'us-Sakaleyn

¹⁰⁴ A'raf suresi, 96. ayet

4-İnsanın amelleri ve davranışları ilahi rahmetin inişinde veya inmeyişinde oldukça etkilidir.

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفْتُحُ لَهُمُ أَبْوَابُ

5-İlahi ayetleri yalanlamak ve dini öğretileri kabullenmemek, bütün rahmet kapılarının kapanmasına ve cennete girilmesine engel olmaktadır.

لَا تُفْتُحُ لَهُمُ أَبْوَابُ ...وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ

6-İlahi sünnet kıyamet günü suçluların ilahi rahmetten mahrumiyetini öngörmektedir.

لَا تُفْتُحُ لَهُمُ أَبْوَابُ... وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ

لَهُمْ مِّنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ {41}

Onlar için cehennemden yataklar ve üstlerine de örtüler vardır. Biz zulme sapanları işte böyle cezalandırırız.

Nükteler:

► Ayette geçen “mihad” kelimesi, “mehd” kökünden türemiş olup yatak anlamındadır. Dolayısıyla cehennem ehli için yatak kelimesinin kullanılması bir tür onları alaya almaktır. Yani onların dinlenecekleri yer cehennem olacaktır.¹⁰⁵ Ayette geçen “Gevaş” kelimesi de “gaşiye” kelimesinin çoğulu olup, örtü anlamındadır ve çadır anlamında da kullanılmaktadır.

► Allah inatçı ve yüz çeviren topluluğu bu surenin 37. ayetinde kafir, kırkinci ayetinde suçlu ve burada ise zalim olarak anmıştır. Zira ilahi ayetleri yalanlayan bir kimse,

¹⁰⁵ Tefsir-i Fizilal'il-Kur'an

bütün bu sıfatlara layık bir kimsedir. Nitekim Bakara suresi, 254. ayette ise şöyle okumaktayız: +

► Peygamber (s.a.a) bu ayeti tilavet buyurduktan sonra şöyle buyurmuştur: “Cehennemden aşağıdan ve yukarıdan çeşitli tabakaları vardır. Dolayısıyla üst tabakaların mı yoksa alt tabakaların mı çok olduğu belli değildir. Kafirler bu tabakaların arasında yer almıştır ve sürekli baskı içindedir.” Hakeza Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Zira, kafirlerin kafirdeki sevgisiyle örtüsü, cehennem ateşidir.”¹⁰⁶

Mesajlar:

1-Cehennem tümüyle kafirin varlığını bütün boyutlarıyla kapsamaktadır. + Nitekim diğer bir ayette ise şöyle okumaktayız: +¹⁰⁷ Hakeza: “+”¹⁰⁸ Hakeza: +”¹⁰⁹

+

Mesajlar:

1-Ebedi cennet, iman ve Salih amel ilişkisi ve irtibatının mükafatıdır.

2-Gerçi istenilen şey, bütün hayırlı işlerin yapılmasıdır, + Ama herkes kendi oranında sorumludur. +

¹⁰⁶ Tefsir-i Numune

¹⁰⁷ Ankabut suresi, 54. ayet

¹⁰⁸ Zümer surei, 16. ayet

¹⁰⁹ Ankebut suresi, 55. ayet

3-İslam'da teklif, güç yetirilmeyecek şeyleri kapsamaktadır. + Nitekim başka bir yerde ise şöyle okumaktayız: +¹¹⁰ Hakeza +¹¹¹

+

Nükteler:

► Ayette geçen “gillen” kelimesi de gizlice nüfuz etme ve sızma anlamındadır. Gizli bir şekilde insanın ruhuna sızan kin ve hasedede “ğill” denmektedir.

► Önceki ayetlerde okuduğumuz üzere cehennem ehli olan kimseler birbirine lanet etmekte ve bedduada bulunmaktadırlar. Burada ise şöyle buyurulmuştur: Cennet ehli olan kimseler birbirine karşı hiçbir kin taşımazlar. Onların arasında barış, sefa ve muhabbet vardır. Cennette farklı derecelerde oldukları halde hiçbirisi diğerine karşı kin, düşmanlık ve haset içinde bulunmaz.

► Cennetin nehirleri su doludur. Zira Allah suyun ce-reyan etmesi yerine şöyle buyurmuştur: “Nehirler caridir” Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ise şöyle buyurmuşlardır: “Cennet nehirleri cennet ehlinin evlerinin altından cari olmaktadır (akmaktadır.)¹¹²

► Hadisler esasınca da her mümin ve kafirin cennet ve cehennemde bir yeri vardır ama mümin kafirin cennette-

¹¹⁰ Hac suresi, 77. ayet

¹¹¹ Bakara suresi, 185. ayet

¹¹² Bihar, c. 8, s. 160

ki yerini miras alır. Kafir de müminin cehennemdeki yerine varis olur.”¹¹³

Bu hadisten de anlaşıldığı üzere mutluluk kapıları bütün herkesin yüzüne açıktır. Hiç kimse başlangıçta cennet ve cehennem için yaratılmamıştır. Aksine insanın seçimi ve yolunu tayin etmektedir. +

► Peygamber-i Ekrem (s.a.a) gadir-i humda insanlara şöyle buyurmuştur: “Ali’ye müminlerin Emiri olarak selam veriniz ve şöyle deyiniz: “Bizi buna hidayet eden Allah’a andolsun.”¹¹⁴

► İmam Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü Peygamber, Hz. Ali ve bütün İmamlar (a.s) insanların karşısına geçecektir ve bu esnada onların taraftarları şöyle diyecektir: “Bizleri buna hidayet eden Allah’a andolsun”¹¹⁵

Mesajlar:

1-Kinleri gidermek ve samimiyet icat etmek, kolay ve zahmetsiz değildir. + “Nez” zahmet ve çabayla söküp koparmak anlamındadır.

2-İçinde kin olmayan bir hayat cennet hayatıdır.

3-Cennette batın ve zahir sefası, bir yerde toplu bulunmaktadır. +

4-Cennet ehli olan kimseler, Allah’ı övmek ve zikirle meşgul haledirler. +

¹¹³ Tefsir’us Nur’us Sakaleyn

¹¹⁴ Tefsir-i Nur’us-Sakaleyn

¹¹⁵ Tefsir-i İsna Eşeri ve Kafi, c. 1, s. 418

5-Cennet ehli olan kimseler, Allah'ın lütfüne şükretmekte ve hidayete erdikleri için gururlanmamaktadırlar. +

6-Cennet ehli olan kimseler, kendi amellerine ve işlerine bağlı değildirler. +

7-Akıl, ilim ve çaba tek başına yeterli değildir. İlahi inayet ve yardım da bu hidayet için gereklidir.

8-Peygamberler hidayet vesilesidirler. Hidayetleri ise hak ile birliktedir. Kendileri, sözleri, amelleri, metotları ve verdiği sözler tümüyle haktır. +

9-Cennet amel karşısında yer almıştır; ümit ve arzu karşısında değil. + Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: “Ahireti amelsiz olarak arzu eden kimselerden olma.”¹¹⁶

+

Nükteler:

► Kıyametin müezzininin kim olacağı hususunda çeşitli görüşler belirtilmiştir. Bunlardan bazılarına göre Allah, İsrail, Cebrail, cehennem memurları ve cennet memurlarıdır. Ama Şia'nın rivayetlerinde ve bazı Ehl-i Sünnet hadislerinde (hakim Haskani'nin rivayetleri gibi) okuduğumuz üzere o müezzin, Hz. Ali'dir (a.s). Nitekim Hz. Ali (a.s) dünyada müşriklerden beraat ilanında bulunduğu ihtiva eden beraat suresini Mekke'de okumuştur. Aynı şekilde müşriklere karşı ilahi laneti ve beraat bildirisini

¹¹⁶ Nehc'ül-Belağa, 135. hikmet

de ahirette Hz. Ali (a.s) okuyacaktır. +¹¹⁷ Nitekim cennet ehline de Hz. Ali (a.s) selam verecektir. +¹¹⁸

►Peygamber (s.a.a) Bedir savaşıdan sonra öldürülen müşriklere hitaben şöyle buyurmuştur: “Biz rabbimizin bize vaad ettiğini hakkıyla elde ettik. Acaba siz de rabbimizin size vaad ettiğini hakkıyla gördünüz mü?” Ashap şöyle sordu: “Siz, ölen cesetlerle mi konuşuyorsunuz?” Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allah’a yemin olsun ki onların hepsi de sözümü sizden daha iyi işitmektedir.” Nitekim Hz. Ali (a.s) da Haricilerden öldürülenlere bu ayet ile hitap etmiştir: “+”¹¹⁹

Mesajlar:

1-Kıyamet günü, cennet ve cehennem ehli olanlar, birbiriyle konuşmaktadır. + Cennet ve cehennem, öyle bir şekildedir ki, cennet ehli olan kimseler, cennete yerleştikten sonra cehennem ehlinden haber alabilmektedir.

2-Kıyamet günü müminler ve kafirler, ilahi vaadleri, hak ve ameli olarak görecektir. +

3-Allah, cennet ehli vasıtasıyla cehennem ehlinden itiraf alacaktır ki, baskıları ve utançları daha da çok olsun.¹²⁰ +

4-Kıyamet mahkemesi, “zalimlere ölüm” sloganıyla sona erecektir. +

¹¹⁷ Tefsir-i Numune

¹¹⁸ Tefsir-i İsna Eşeri

¹¹⁹ Tefsir-i İsna Eşeri

¹²⁰ Tefsir’ul-Mizan

+

Nükteler:

► Allah'ın yolu tevhit, teslim, iman, hicret ve cihat yoludur. Zalimler şüphe ve vesvese icat ederek, tebliğde bulunarak ve zayıflatmaya çalışarak, bid'atlar icat ederek, hurafeler yayarak ve hakeza hak önderlerine karşı koyarak, ümitsizlik yaratarak ve diğer bozguncularla Allah'ın yolunu kapatmak veya Allah'ın yolunda değişiklik ve sapıklık icat etmek istemektedirler.

Mesajlar:

1-Allah'ın yoluna herhangi bir şekilde engel olmak ve bu yolda sapıklık icat etmek zulümdür. + Kültürel zulüm, zulümlerin en büyüğüdür. +

2-Düşman eğer açıkça gücü yetecek olursa savaşır ve Hak yolunu tümüyle kapatır. + Ya da farklı komplolarla hak yolunu eğri göstermeye çalışır ve bu yolda sapıklık icat etmek için uğraşır.

3-Zalimler, Allah'ın yoluna engel olanlar, dini tahrip edenler ve kıyameti inkar edenler tümüyle cennet ehlidir. (bu ayet ve önceki ayet esasınca)

+

Nükteler:

► Ayetteki “hicab”tan maksat, belki de Hadid suresi, 13. ayette yer alan duvardır. Bu duvar, cennet ve cehen-

nem ehli arasında bina edilmiştir ki, dış tarafı azap, iç tarafı ise rahmettir. +¹²¹

►“A’raf” kelimesi, “urf” kelimesinin çoğulu olup, yüksek mekan anlamındadır. Bu sure de bu ayet sebebiyle “A’raf” olarak adlandırılmıştır. Kur’an’da sadece burada “A’raf”tan ve A’raf ehlinen söz edilmiştir.

►Rivayet ve tefsirlerde, A’raf ehli hakkında çeşitli görüşler göze çarpmaktadır. Bazıları A’raf ehlinin cennet ve cehennem arasındaki yüksek yerde yarar kılan ve insanların yüzünden herkesi tanıyan Allah’ın veli kullarıdır. Cennet ehline selam ve tebrik söylemekte. Cehennem ehlinin akıbetinden endişe duymaktalar. Ama bazılarına göre A’raf ehli, hem günahları, hem ibadetleri olan zayıf kimselerdir. Bunlar Allah’ın lütfünü beklemektedirler. (Tevbe suresi, 106. ayetten istifade edildiği kadarıyla)

Belki de söylenebilir ki, A’raf ashabı, Allah’ın veli kullarıdır. Asıl A’raf sahibi, Allah’ın veli kullarıdır. Zayıf kulları ise köşede karar kılmışlardır. İyiler cennete gidecek, suçlular ise cehenneme ortada kalan ve zayıf kimseler ise A’raf’ta sıkıntıya düşecek ve akıbetlerinin ne olacağını bekleyeceklerdir. Ama A’raf’ın üzerinde karar kılan Allah’ın kulları onlara yardıma kalkacak ve şefaet edeceklerdir. Bu beyan müfessirlerin görüşüyle rivayetlerin toplamından elde edilmektedir.

►Rivayetlerde okuduğumuz üzere A’raf ashabı dosyalarında bir takım eksiklikler bulunan şehitlerdir¹²² veya

¹²¹ Tefsir’ul-Mizan

¹²² Tefsir-i Durr’ul-Mensur

iyilik ve kötülükleri eşit olan kimselerdir. Eğer Allah onları cehenneme götürecektir olursa, bu günahları sebebiyledir ve eğer cennete götürecektir olursa rahmeti yüzündendir.¹²³

Mesajlar:

1-Dünyevi hasletler ve davranışlar, insanın simasını öyle bir şekle sokmaktadır ki kıyamette diğer kimseler ilk bakışta onu tanımaktadırlar. +

Elbette bu şekilde bir tanımak, dünyada da mümkündür. Nitekim Allah münafıklar hakkında Peygamber'e (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “+”¹²⁴

2-Cennete girmek ve cennetlik olmak için ilahi inayet ve lütuf gereklidir. +

+

Nükteler:

►A'raf ehli olanlar, cennet ehline bakmakta, onları tanımakta ve onlara selam etmektedirler. Ama cehennem ehline bakmamaktadırlar. Aksine gözleri, ister istemez onlara ilişmektedir.

►A'raf ashabı, dualarında, “bizleri ateş ehlinde kılma” dememektedirler. Aksine onlar şöyle demektedirler:

¹²³ Tefsir-u Nur'us-Sakaleyn ve Kafi, c. 2, s. 381

¹²⁴ Muhammed suresi, 30. ayet

“Bizi zalimlerle arkadaş kılma” Adeta zalimlerle oturmak, cehennem ateşinden daha kötüdür.¹²⁵

+

Nükteler:

► Selman-i Farsi şöyle diyor: “Allah Resulünün (s.a.a) on defadan fazla şöyle buyurduğunu işittim: “Ey Ali! Şüphesiz sen ve senden sonraki vasiler, cennet ve cehennem arasındaki A’raf ashabısınız. Herkim sizler hakkında marifet sahibi olursa cennete girer, herkim de velayetinizi inkar ederse cehenneme girer”¹²⁶

Mesajlar:

1-Kıyamet günü ilahi azabın yanı sıra, insanlar da cehennem ehli olan kimseleri şiddetle kınamaktadır. +

2-Mal, kudret, dostlar ve taraftarlar, kurtuluş sebebi değildir. + İnsanın bizzat kendisi kıyamette bu hakikati itiraf edecektir. +¹²⁷

+

Nükteler:

► Dünyada gururlu kafirler, müminleri aşağılamakta ve, “Allah’ın rahmeti bunları kapsamaz.” demektedirler.

¹²⁵ Tefsir-i Ruh’ul-Meani

¹²⁶ Bihar, c. 8, s. 337

¹²⁷ Hakka suresi, 28. ayet

Onlar, iman ve Salih amelin müminleri, ilahi rahmete mazhar kıldığından ve + hitabına muhatap ettiğinden gafildirler.

►İlahi rahmeti elde etmek için iman ve Salih amel gereklidir; mal ve makam değil. Ayrıca Allah'ın rahmeti kibirli zalimlerin elinde değildir ki bu rahmeti istedikleri kimseler arasında bölüşürsünler. +¹²⁸

Mesajlar:

- 1-Müminlerin dünyadaki fakirliği ve tanınmazlığı, onların kıyamette de mahrumiyetinin nişanesi değildir. +
- 2-Kimin ilahi rahmete layık olduğu ve kimin olmadığı hususunda çabuk hüküm vermemeliyiz. +
- 3-Cennette hüzün ve gam diye bir şey yoktur.

+

Nükteler:

►Kıyamet adlarından biri de +¹²⁹ adıdır. Yani seslerin yükseldiği, yardım istendiği, feryat edildiği, cennet ve cehennem ehlinin birbirine seslendiği gün demektir.

Mesajlar:

- 1-Cennet ve cehennem ehli birbiriyle konuşmakta ve birbirinin sesini işitmektedir. +
- 2-Cehennem ehlinin ilk isteği sudur.

¹²⁸ Zuhuruf suresi, 32. ayet

¹²⁹ Gafir suresi, 32. ayet

3-Dünyada ahiret için azık edinmeyen kimseler, kıyamette herkese el açmakta ve dilenmektedir. +

4-Kıyamette suçluların feryadı faydasızdır. +

5-Ahiret nimetleri, müminlere hastır.

6-Allah ve cennet ehli kimseler, cimri değildir. Ama dünyada fakir müminlere eziyet eden kafirlerin cezası, kıyamette nimetlerden mahrum oluşudur.

+

Nükteler:

►Ayette geçen “lehven” kelimesi, insanın temel ve esaslı işlerinde gaflet etmesi anlamındadır. Aynı şekilde “leiben” kelimesi ise, insanın hayali ve gerçek olmayan bir hedefe sahip olması anlamındadır.¹³⁰

Mesajlar:

1-Dini alaya almak, dünyaya aldanmak, ahireti unutmak ve ilahi ayetleri inkar etmek, tümü kafirlerin nişanelerindendir.

2-Kafirler, ciddi olan dini hükümleriyle oyun oynamaktadırlar. + Öte yandan bir oyuncaktan öte bir şey olmayan dünyayı ciddiye almaktadırlar.

3-Dini aşağılamak, ahirette zillete neden olmaktadır. Dini oyuncak edinen kimseler kıyamet günü yalvaracaklardır.

+

¹³⁰ Tefsir’ul-Mizan

4-Dünyevi hayat kandırıcıdır. +

5-Dünyaya aldanmak, dini oyuncak edinmeye ortam hazırlamaktadır. +

6-İlahi ceza, bizim amellerimizle uyum içindedir. +

7-İlahi ayetleri sürekli inkar etmek, insanın cennetten ve cennet nimetlerinden mahrum olmasına neden olmaktadır. +

8-Dünyada Allah'ı unutmak, insanın kıyamette unutulmasına neden olmaktadır. + Nitekim başka bir yerde ise insanın Allah'ı hatırlamasının, Allah'ın insanı hatırlatmasına neden olduğu belirtilmektedir. +¹³¹

9-Tevbe etmeksizin sürekli inkar etmek, insanın helak ve sefalet sembolüdür.

+

Nükteler:

►Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmuştur: “+”,¹³²

Mesajlar:

1-Allah kitap vesilesiyle hücceti tamamlamış ve insanı, dünyaya aldanmaktan, ahireti unutmaktan ve ahireti inkar etmekten (önceki ayette) kurtarmıştır. +

“Yüzlerce ışık vardır yoldan sapmakta
Bırak da düşsün ta cezasını görsün.”

¹³¹ Bakara suresi, 152. ayet

¹³² Nehc'ül-Belağa, 176. hutbe

2-Hidayet ve rahmet kitabını indirmek, Allah'ın işidir. Allah bu kitabı bölüm bölüm ve tedrici bir şekilde nazil buyurmuştur.

3-Allah'ın vahyi insan ve evrenin ihtiyaçları hususundaki ilahi ilmi esasıdır. +

4-İlahi kitap ve ilim oldukça azametlidir. + Her iki kelime de nekire olarak yer almıştır.

5-Kur'an ile hidayet, Allah'ın müminlere en büyük lütfü ve rahmetidir. +

6-Kur'an inanan kimseler için hidayettir; inatçı ve bahane peşinde koşan insanlar için değil. +

+

Nükteler:

►Bu ayetteki tevilden maksat, sonraki cümlelerden de anlaşıldığı kadarıyla kıyametteki mükafat ve ceza hususundaki ilahi vaatlerin ve tehditlerin gerçekleşmesidir.

►Bu surenin 43. ayetinde cennet ehli olan kimseler şöyle demişlerdi: “Burada da cehennem ehli olan kimseler, aynı itirafta bulunmaktadırlar.

►Önceki ayet, kitabın nazil olmasıyla ilgili olduğu için bazı müfessirler şöyle demişlerdir: “Ayette geçen “nesuhu” ifadesinden maksat, semavi kitapları unutmaktır.”

Mesajlar:

1-Allah Kur'an-ı Kerim'de inkarcıları kınamaktadır ki, onlar ilahi tehditlerin gerçekleştiğini görmedikçe iman etmeyeceklerdir. +

2-Kıyametteki inlemeler, itiraflar ve arzular bir yere çatmamaktadır. O halde dünyada Kur'an'ın uyarılarını ciddiye almak gerekir. +

3-Büyük hüsrân, Kur'an ve kıyameti unutmaktır. +

4-Kıyamet bilinç ve uyanıklık günüdür. +

5-Peygamberlerin risaleti, insanın terbiyesi düzlemindedir ve de Allah'ın rububiyet işlerinden biridir. +

6-Kafirler din ve ahireti ciddiye almamaktadırlar. Kıyamet günü hatalarını anladıkları gün ise geri dönmeyi istemektedirler. Ama bu arzuları faydasızdır. Başka bir yerde ise şöyle buyrulmuştur: “+”¹³³

7-Şefaât herkes için değildir. +

8-Kıyamet günü tağutların, putların, servetlerin ve kudretlerin etkisi ve cilvesinden haber yoktur.

+

Nükteler:

►Önceki ayette, kıyamette Allah dışında herkesin ve her şeyin mahvolup gideceğinden söz edilmişti. Burada ise gerçek rabbin tanıtımı yapılmaktadır.

►Arapça dilinde “yevm” kelimesi, “nehar” kelimesinden ayrı bir anlam ifade etmektedir. “nehar” gece karşısında gündüz demektir. Ama “yevm” ise bazen gün an-

¹³³ En'am suresi, 28. ayet

lamındadır, bazen gece-gündüz anlamındadır, bazen zaman ve dönem anlamındadır. Bu ayette de son anlam kastedilmiştir.

►“Tebareke” kelimesi de bereket kökünden türemiş olup beka ve kalıcılık anlamındadır. “Bereke” devenin göğsü demektir. Deve göğsünün yere koyduğu zaman, bu oraya yerleşmesinin ve kalmasının nişanesidir. Dolayısıyla devamlı ve kalıcı olan her sığata ve uzun ömre veya sürekli yetkilere sahip olan her varlığa bereket denmiştir. Nitekim, “birke” kelimesi de uzun süre içinde su kalan ve depolanan yer anlamındadır.

►Bu ve Kur’an’daki diğery ayetlerde yer alan deliller esasınca yaratılıştan maksat, ilk yaratılıştır. “Emr”den maksat ise yaratıkları kendi yoluna hidayet eden varlığa egemen olan kanunların koyulması ve yasanmasıdır.¹³⁴

►+ ifadesi ise kudret, sulta, tedbir, hidayet ve evrenin tam idaresinden kinayedir. Farsça’da da (aynı şekilde Türkçe’de de) tahta oturmak kavramı, duruma egemen olmak ve egemenliği ele geçirmek anlamındadır. Elbette burada yer alan arş kelimesi, madde ötesi alemden kinaye olabilir. Dolayısıyla kürsi kelimesi de madde aleminden kinayedir. Nitekim ayet’el-kürsi’de şöyle okumaktayız: “+”¹³⁵

►Allah güneş, ay ve yıldızları yaratıkların hidayeti ve istifadesi için kendilerine boyun eğmiştir. Risalet, imamet ve Ehl-i Beyt’i (a.s) da yaratıkların hidayeti ve istifadesi

¹³⁴ Tefsir-i Numune

¹³⁵ a.g.e.

için karar kılmıştır. Nitekim Şia ve Ehl-i Sünnetin naklettiği üzere Peygamber şöyle buyurmuştur: “Yıldızlar, yeryüzü ehlinin emanı, Ehl-i Beyt'im ise ümmetim'in emanıdır.”¹³⁶

►Allah, Gerçi bütün varlık alemini bir anda yaratabilme gücüne sahiptir. Ama teenni ve tedric Allah'ın sünnetlerinden biridir. Bu yüzden varlık alemini altı dönem halinde yaratmıştır. Nitekim delilsiz acelecilik de şeytani bir iştir. Şeytanın etkileme ve egemen olma yoludur. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Teenni rahmandandır, acele ise rahmandandır.” Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmuştur: “Eğer Allah, gök ve yeryüzünü göz açıp kapamadan daha az bir vakitte yaratmak isteseydi, yarattı. Ama tertip ve düzeni, kendi eminleri için bir örnek ve yaratıkları üzerine bir hücciyet karar kılmıştır.” +¹³⁷ Nitekim Mevlana da şöyle demiştir: +

Mesajlar:

1-Varlık aleminin yaratıcısı, varlık alemini tedbir ve idareye layıktır. +

2-Arş, Allah'ın idare ve karar alma merkezidir. +

3-Geze ve gündüzün sürekli olarak birbiri ardınca gelmesi, sadece yeryüzünün hareketli ve kürevi (yuvarlak) olmasıyla mümkündür. +

¹³⁶ Tefsir-i Furkan

¹³⁷ Tefsir-i İsna Eşeri

4-Varlık aleminin hem bir düzeni vardır, hem de Allah'ın iradesine teslim olmuştur.

5-Hem yaratılış Allah'ın eliyledir, hem de yaratıkların tedbir ve idaresi. +

6-Allah bütün bereketlerin kaynağıdır.

7-Bereketlerin nazil olması, Allah'ın rububiyetindendir.

8-Bütün varlık alemi tekamül halindedir ve ilahi terbiyenin altında bulunmaktadır. +

+

Nükteler:

►Peygamber-i Ekrem (s.a.a) bir yolculuğunda bazı ashabının feryat ederek dua ettiğini görünce şöyle buyurmuştur: “Yavaşça ve sessize dua ediniz.”¹³⁸ Hz. Zekeriyya (a.s) da Allah'a gizlice ve ihlas ile sesleniyordu. +¹³⁹ Zira bu bir edep göstergesidir. Nitekim Allah müminlere şöyle buyurmuştur: “+”¹⁴⁰ İbadet ve yakarışlarda yüksek sesle konuşmak, gösteriş ve riya için ortam sağlayabilir.

►Duada yalvarıp yakarmak, insanın eksikliklerine ve ihtiyaçlarına teveccüh ettiğinin nişanesidir. Gurur ve ben-cilliğini ortadan kaldırma etkenidir. Zira kendisini güçlü ve zengin kabul eden bir kimse, hiç kimse karşısında yalvarıp yakarmaz ve bir istekte bulunmaz.

¹³⁸ Tefsir-i Mecme'ul-Beyan ve Tefsir-i Kebir-i Fahr'ur-Razi

¹³⁹ Meryem suresi, 3. ayet

¹⁴⁰ Hucurat suresi, 2. ayet

► İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuştur: “Duada yalvarıp yakarmak, ellerini göğse doğru kaldırmak ve dua etmektir.”¹⁴¹ Peygamber-i Ekrem (s.a.a) de böyle dua ediyordu. Selman-i Farsî'nin naklettiğine göre Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Allah dua için kalkan elleri mahrum kılmaktan haya eder.”¹⁴²

Mesajlar:

1-Allah'ı tanıdıktan sonra Allah'a tapmak gereklidir. Önceki ayette Allah'ı tanımak söz konusu edilmişti. Bu ayette ise Allah'a tapma konusu ele alınmıştır.

2-Dua ederken, “ey rabbim” kelimesiyle yardım dilemek, yalvarıp yakarmak ve gizliye dua etmek daha iyidir. + Gizli dua insanı riyaadan uzak tutar ve ihlase yakınlaştırır.

3-Dua halisane ve yalvarıp yakarmayla birlikte olduğu takdirde etkilidir. +

4-Bütün vücudumuzla ve tam bir teslimiyetle Allah'ı çağıralım ve dilimiz bütün varlığımızın temsilcisi konumunda olsun. +

5-Saldırganlar ve haddi aşanlar, ilahi muhabbet ve lütuf-tan mahrum olanlardır. +

6-Dua etmemek, yalvarıp yakarmadan dua etmek ve riya üzere dua etmek, bu saldırganlık ve haddini aşmanın örneklerindendir. +

¹⁴¹ Kafi, c. 2, s. 481

¹⁴² Tefsir-i Kurtubi

+

Nükteler:

►Önceki ayet, insanın Allah ile olan irtibatını söz konusu etmişken, bu ayet insanın halkla ilişkisini ele almaktadır.

►İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmuştur: “Allah Peygamber ve Kur’an vasıtasıyla yeryüzünü ıslah etmiştir ve şöyle buyurmuştur: “Düzelttikten sonra bozgunculuk yapmayınız.”¹⁴³ Evet, Peygamberlerden her birinin gelişi, büyük bir toplumsal ıslah hareketiyle birlikte olmuştur. Peygamberlerin dininden ve emirlerinden sapmak ise toplumda fesat ve bozukluğa neden olmuştur.

►Önceki ayetteki + iki emri ile bu ayet arasında + cümlesi yer almıştır. Böylece dil ile yapılan duanın toplumsal ıslahatçı bir çaba ile birlikte olması gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla dil ile yapılan dua, sadece dil aşamasında kalmamalı ve pratikte fesat çıkarmaktan uzak bulunmalıdır.

►Bu ve önceki ayet, duanın kemalinin şartlarını, adabını ve isticabet ortamlarını söz konusu etmiştir ki bu şartlar, şunlardan ibarettir:

A-Yalvarıp yakararak dua edilmelidir.

B-Dua gizli ve riyadan uzak olmalıdır.

C-Dua, Hak sınırından taşkınlık ile olmamalıdır.

D-Dua korku ve ümit ile birlikte olmamalıdır.

¹⁴³ Kafi, c. 8, s. 58

E-Dua, fesat ile birlikte olmamalıdır. +

F-Dua iyilikle birlikte olmalıdır.+

►Lokman Hekim kendi evladına şöyle buyurmuştur: “Ey evladım! Eğer müminin kalbini yaracak olursan, onda iki nur görürsün. Bir nur, ilahi korku nurudur; diğeri ise ümit ve rahmet nurudur ki herkisi de eşit ve birbirine denktir.”¹⁴⁴

Mesajlar:

1-İslah olmuş bir toplum bile tehlikeyle karşı karşıya bulunmaktadır.

2-İslahatçı devrimciler, dua ve münacattan müstağni ve ihtiyaçsız değillerdir. +

3-Yeryüzünün bayındır yerlerini tahrip etmeyiniz. +

4-İnsan korku ve ümit arasında olmalıdır. Bu itidali Allah, ihsan olarak adlandırmıştır. +

5-İyilerin sireti ve metodu fesattan uzaktır.

6-İhsan, ilahi rahmeti elde etme ortamıdır. İhsan olmaksızın rahmet beklentisi içinde olmak yersizdir. + Evet, müstecap olan dua iyilikle birlikte.

7-Ellerini hakka doğru açmak ve fesattan uzak durmak ihsandır. +

+

Nükteler:

¹⁴⁴ Tefsir-i İsna Eşeri

►Önceki ayetlerde Allah'ı tanıma ve Allah'a tapma konusu ele alınmıştı. Burada ise, “mead” (ahiret, diriliş) konusu ele alınmıştır. Yaratılış ve diriliş konularından her birisi için yaratılış düzeni ve tabii meselelerden bir takım deliller aktarılmıştır.

►“Ekellet” kelimesi, kolayca taşımak anlamındadır. Bu da rüzgarların ağır ve su dolu bulutları, kolaylıkla bir yerden bir yere taşıyacak kadar güçlü olduğunun nişanesidir.

Mesajlar:

1-Doğal kanunlar, bütün kompleksine ve düzenin rağmen Allah'ın iradesi altında bulunmaktadır. Dolayısıyla insan, varlık alemini yaratan Allah'tan gafil olmamalıdır. + (Sakin ilmi formüllere ve maddi kanunlara takılıp kalmayınız. Rüzgarların hareketi hidayeti, yağmurun inişi ve bitkilerin yeşermesi Allah'ın tedbiri ile)

2-Dirilişi inkar edenlerin hiçbir delili yoktur. Sadece bunun imkansız olduğunu söylemektedirler. Oysa tabiatta hayatın örneklerini beyan etmek ve toprakta yetişen nar, elma ve armut gibi meyveleri meydana getiren maddelerin bir araya toplanması, tıpkı ölümlerin zerrelere toplanması gibidir ve bu örnekler, dirilişin imkansız olduğunu reddetmeye yeterlidir. +

3-Ölüm fena ve yokluk anlamında değildir. Aksine bir hal değişikliğidir. Nitekim, ölü yeryüzü de yok olan bir yer alamını ifade etmemektedir. +

+

Nükteler:

► Ayette geçen, “nekiden” kelimesi, içinde hayır olmayan şey anlamındadır. “Nebat-i nekide” ise az ve faydasız bitki anlamını ifade etmektedir.

“Çorak toprakta sümbül yeşermez.

Onda tohumu ve ameli zayi etme.”

► Eğer geniş bir bakış açısıyla bu ayete bakacak olursak, temiz ürün veren, temiz yeryüzünün örneklerinin birinin de temiz aile olduğunu söyleyebiliriz.

“Temiz cevher, feyz-i kabullenen olmalıdır.

Yok her taş ve toprak inci ve mercan olmaz.”

► Kur'an ayetleri, rahmet yağmuru gibidir. Hazırlıklı insanlara tilavet edildiği takdirde, tanıma, aşk, iman ve çabaya neden olmaktadır. Ama ehli olmayan kimselerin ise sadece inatçılığını ve düşmanlığını artırmaktadır.¹⁴⁵

“Latif tabiatında aykırılık olmayan yağmur

Bahçede lale yetiştirir, çorak toprakta ise diken.”

► Peygamber-i Ekrem (s.a.a) ise şöyle buyurmuştur: “Benim insanlar için ilim ve hidayetle gönderilmemin örneği, sağnak sağnak yağan yağmur örneğidir ki bazı topraklar o yağmuru alır, bazıları ise almaz. Nitekim bazı kimseler, benim emirlerini kabullenir, alim ve fakih olur, diğer bazı kimseler ise başını kaldırmamakta ve hidayeti

¹⁴⁵ İsra suresi, 82. ayet

kabul etmemektedir.”¹⁴⁶ O halde temiz kalp de temiz toprak gibidir. Kötü kalp ise çorak ve kötü toprağa benzenmektedir.

Mesajlar:

1-Sadece rahmetin inişi saadet için yeterli değildir. O yerin kapasitesi ve kabiliyet de gereklidir.

2-Gerçi tabiat düzeni, kendine has kanunlar esasına dayalıdır. Ama her şey Allah’ın izni, iradesi ve kontrolü altında gerçekleşmektedir.

3-Asıl olan paklık ve temizliktir. Kirlilik ise ilineksel bir konudur. +

4-Ne bir defa hatırlatma yeterlidir ve ne de hep aynı hatırlatmalarda bulunmak etkilidir. Aksine irşad ve tebliğ çeşitli ve türlü türlü olmalıdır ki neticeye yakınlaşmış olalım. +

5-Gerçi Kur’an bütün herkes için hidayet vesilesidir. Ama sadece şükreden kimseler bundan nasiplenmektedir.

+

+

Nükteler:

► a

¹⁴⁶ Tefsir-i Menhec’us-Sadıkın